

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OSN A JEJÍ ROLE V BOJI PROTI TERORISMU

Autor práce: Michaela Kindlová

Studijní obor: Bezpečnostně právní studia ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Katedra: Společenských věd

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Emanuelovi Peckovi, CSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 SOUČASNÝ TERORISMUS.....	8
1.1 Pojmové vymezení terorismu.....	8
1.2 Historický vývoj terorismu	11
1.3 Charakteristické prvky současného terorismu	17
1.3.1 Protiprávnost	18
1.3.2 Násilí	19
1.3.3 Mezinárodní prvek	20
1.3.4 Strach	23
1.3.5 Publicita	25
1.4 Aktuální vývojové trendy terorismu	26
1.4.1 Superterorismus	26
1.4.2 Informační terorismus.....	30
1.4.3 Psychologický terorismus.....	35
2 VÝZNAMNÉ DOKUMENTY OSN ZAMĚŘENÉ PROTI TERORISMU.....	39
2.1 Úmluva o trestných a dalších nežádoucích činech páchaných na palubě letadel (Tokio, 1963)	40
2.2 Úmluva o potlačení nezákonných únosů letadel (Haag, 1970).....	41
2.3 Úmluva o potlačení nezákonné činnosti ohrožující bezpečnost civilního letectví (Montreal, 1971)	42
2.4 Úmluva o prevenci a postihu zločinů proti mezinárodně chráněným osobám včetně diplomatických představitelů (New York, 1973).....	43
2.5 Úmluva o fyzické ochraně jaderného materiálu (Vídeň, 1980).....	44
2.6 Protokol o potlačení nezákonné činnosti na mezinárodních civilních letištích (Montreal, 1988).....	45
2.7 Úmluva o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (Řím, 1988).....	46
2.8 Protokol o potlačení trestné činnosti ohrožující bezpečnost stálých plošin umístěných na kontinentálním šelfu (Řím, 1988).....	46
2.9 Úmluva o označování plastických výbušnin pro účely jejich detekce (Montreal, 1991)	47

2.10	Úmluva proti braní rukojmích (1979).....	48
2.11	Úmluva o bezpečnosti zaměstnanců OSN a přidružených pracovníků (1994)	50
2.12	Mezinárodní úmluva o potlačení teroristických pumových útoků (1997).....	51
2.13	Mezinárodní úmluva o potlačení financování terorismu (1999).....	53
	ZÁVĚR.....	56
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57
	ABSTRAKT	58
	ABSTRACT	59

ÚVOD

K velice závažným problémům současného světa můžeme zcela jistě zařadit terorismus, který díky své nadnárodní formě přerostl do globálních rozměrů. Zřetelný nárůst násilných akcí spojený s devastací lidského života nutí světové společenství států k hledání účinných mechanismů, které by nejen efektivně potlačily, ale především zabránily a předešly jakýmkoli formám současného terorismu.

Dnes panuje vzácná shoda v tom, že v boji proti mezinárodnímu teroristickému hnutí je naprosto nezbytná mezinárodní spolupráce. Bez ní zůstane snaha států pouze samostatným prvkem ve složité skládance, přičemž výsledný efekt bude velice malý. Proto je nutné si uvědomit, že vedle vnitrostátních právních řádů je vhodným prostředkem k zamezení mezinárodního terorismu mezinárodní právo.

Právě kvalitní a dostatečně propracovaný systém mezinárodního práva může být neúčinnějším nástrojem v rukou těch, kteří se snaží eliminovat všechno nebezpečí a zlo, jež plodí násilné prvky mezinárodního teroristického hnutí.

V tomto směru lze uvést jako nejvýznamnější mezinárodní organizaci, která se problematikou boje proti terorismu aktivně a dlouhodobě zabývá Organizaci spojených národů. Toto společenství disponuje celou řadou mezinárodních smluv a dohod týkajících se eliminace a potlačování teroristických činů, které tvoří významný zákonný rámec v boji proti terorismu na mezinárodní úrovni.

Právě tyto důvody mne vedly k sepsání bakalářské práce OSN a její role v boji proti terorismu, jejímž cílem je ukázat na roli této organizace jako významné instituce, umožňující zmenšovat nebezpečí terorismu v současném světě.

Velice cenným zdrojem informací pro tvorbu bakalářské práce se mi následně stala publikace E. Pecky *Základy sociologie*, dále pak neméně zajímavá publikace L. Lukáška *Fenomén mezinárodního terorismu ve světle současného mezinárodního práva* a v neposlední řadě také kniha od autorů P. Šturma, J. Nováková, V. Bílková *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, které mi pomohly danou problematiku objasnit a rozvinout s pomocí další použité literatury.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol - Současný terorismus a Významné dokumenty OSN zaměřené proti terorismu, přičemž obě zmíněné hlavní kapitoly obsahují dále podkapitoly, kde je daná problematika rozepsaná podrobněji.

V první podkapitole hlavní kapitoly Současný terorismus se věnuji definování pojmu terorismus, které se jeví jako takřka nemožné vzhledem k rychlému a dynamickému vývoji tohoto fenoménu. Přesto je zde uvedeno několik velice zajímavých definic, se kterými jsme se mohli setkat v politologických encyklopediích a slovnících v posledních letech. Dále je zde pro zajímavost uveden i pohled z druhé strany, tak jak tento fenomén chápe samotný terorista.

Ve druhé podkapitole jsem se zaměřila na historický vývoj terorismu. Je zde zachyceno první užití termínu terorismus v souvislosti s Velkou francouzskou revolucí a následné chápání slova a významu tohoto fenoménu v průběhu historického vývoje až po dnešní dobu, kdy je terorismus považován za jednu z nejzávažnějších bezpečnostních hrozeb globálního charakteru.

Charakteristické prvky současného terorismu jsou obsahem třetí podkapitoly. Podrobně je zde přiblížena protiprávnost, která je základním prvkem pro kvalifikování mezinárodního terorismu. Následovaná násilím, které je pak nejzjevnějším rysem současného terorismu. Dále mezinárodní prvek, který je natolik klíčový pro současnou situaci, přičemž hned za ním nastupuje strach, který dal terorismu jeho název a který ho odlišuje od činů neteroristické povahy. A nakonec i publicita, která je velice cenným nástrojem k ovlivňování veřejného mínění.

Poslední podkapitola hlavní kapitoly Současný terorismus je následně věnovaná aktuálním vývojovým trendům terorismu. Mezi ně řadíme superterorismus, zejména možné zneužití jaderných, radiologických, chemických a biologických zbraní, informační terorismus a v neposlední řadě také psychologický terorismus.

Druhá hlavní kapitola s názvem Významné dokumenty OSN zaměřené proti terorismu je rozdělena do 13 podkapitol, z níž každá pojednává o jedné významné mezinárodní konvenci či dohodě, které se týkají eliminace a potlačování teroristických činů.

1 SOUČASNÝ TERORISMUS

1.1 Pojmové vymezení terorismu

Latinské slovo „terror“ znamená hrůzu nebo také strach. Jak bude uvedeno níže akademicky přijatelná definice se pro tento fenomén hledá velice těžko. Můžeme však uvést jednotlivé znaky terorismu, které jsou zřetelnější:

- hrozba,
- hrozba silou,
- užívání různých forem násilí,
- předem promyšlené používání hrozeb násilím,
- ultimativní hrozby za účelem splnění politických, ekonomických či náboženských požadavků.¹

Je jisté, že terorismus prochází v posledních letech velice rychlým a dynamickým vývojem a proto je samotné definování tohoto pojmu velmi obtížné. Přesto se v odborné literatuře můžeme setkat s celou řadou definic, které se o precizní vymezení pokoušejí.

Například A. P. Schmid ve své knize Politický terorismus shromáždil úctyhodných 109 různých definic, na které jsme mohli narazit v odborné literatuře od roku 1936 až do roku 1981. Komplexnost terorismu se bohužel zvyšuje a vymezení ryziho pojmu se tak stává stále obtížnější.

Připomeňme si přesto pár zajímavých definic terorismu, se kterými jsme se mohli seznámit v politologických encyklopediích a slovnících v posledních letech:

V českém encyklopedickém slovníku (vydaný v roce 1993) je terorismus definován jako:

„Souhrn antihumánních metod hrubého zastrašování politických odpůrců hrozbou síly a užití různých forem násilí. Vedle individuálního terorismu existuje terorismus skupin, některé koordinují svoji činnost na mezinárodní úrovni (mezinárodní terorismus).“

¹ Pecka, E. *Základy sociologie*. VŠERS, 2005, s. 96.

Encyklopedie politiky (vydaná v roce 1999) uvádí:

„Terorismus - v politice používání teroristických prostředků k zastrašování politických odpůrců a ovlivňování veřejného mínění. Cílem terorismu je obvykle vyvíjení extrémního psychického nátlaku na jednotlivce nebo častěji na celé skupiny obyvatelstva ...“

Oxfordský slovník světové politiky (v českém jazyce vydaný v roce 2000) pod heslem terorismus mimo jiné uvádí:

„V současnosti se za terorismus označují takové akty teroru, které vycházejí od vládních protivníků. Rozsah činností, jež tento termín zahrnuje, je velmi široký, můžeme však vyjmenovat čtyři hlavní formy: úkladné vraždy a atentáty, bombové útoky, držení jednotlivců jako rukojmí, a v nedávné době také únosy letadel ...“

Blackwellova encyklopedie politického myšlení (v českém jazyce vydaná v roce 2000) říká:

„Terorismus, politické násilí zaměřené na vládu, ale často ohrožující i řadové občany. Jeho cílem je vytvořit atmosféru strachu, v níž by vláda splnila požadavky teroristů ...“

Politologický slovník (vydaný v roce 2001) říká:

„Terorismus - termín používaný v právu k označování trestné činnosti spočívá v tom, že pachatel nebo pachatelé někoho úmyslně usmrtí nebo se o to pokusí nebo se zmocní rukojmí a hrozí, že ho usmrtí nebo že mu způsobí újmu na zdraví či jinou újmu, s cílem vynutit si splnění podmínek poškozujících ústavní zřízení republiky. Teroristické prostředky jsou nejčastěji používány k zastrašování politických odpůrců a k ovlivnění veřejného mínění. Cílem terorismu je obvykle vyvíjet extrémní psychický nátlak na jednotlivce nebo častěji na celé skupiny obyvatelstva ...“

A. P. Schmid v knize Encyklopedie světového terorismu (vydaná v roce 2001) uvádí stručnou definici terorismu a dvě velice zajímavé teze:

„Terorismus je ekvivalentem válečných zločinů v období míru.“

„Problém odlišení teroristického aktu od kriminálního činu komplikuje stanovisko pozorovatele.“

„Čím jednodušší je definice terorismu, tím účinnější lze přijmout legislativu na jeho potírání.“

Zajímavou a vystihující charakteristiku terorismu uvádí také Bezpečnostní informační služba České republiky:

„Společně s organizovaným zločinem a šířením zbraní hromadného ničení patří terorismus - zejména jeho mezinárodní forma - k nejzávažnějším rizikům ohrožujícím celou lidskou civilizaci. Globálnost tohoto nebezpečí potvrzuje fakt, že podstatná část světa byla zasažena nebo je ohrožena terorismem politického a náboženského charakteru, akcemi regionálních či nadnárodních teroristických a extremistických organizací a skupin. Bez ohledu na mimořádné úsilí bezpečnostních složek všech demokratických států mezinárodní terorismus eliminovat se s jeho aktivitami každoročně setkává kolem padesáti až šedesáti zemí. Téměř nic neřeší zpřísnění trestů. Mezinárodní teroristé, k jejichž požadavkům patří změna vnitřní a zahraniční politiky, změna právního systému, propuštění teroristů či zaplacení výkupného a umožnění bezpečného úniku, jsou odhodláni ke všemu, nedají se zastrašit, často jsou připraveni zemřít při sebevražedném útoku. Zastavení připravené akce je proto nesmírně obtížné a stejně obtížná je i jakákoliv prevence.“

Z literárního průzkumu je ale také zřejmé, že autoři se velmi různí, a to až do takových extrémů, že jeden autor nazve příslušníka nějakého hnutí „teroristou“, zatímco druhý ho nazve „bojovníkem za svobodu“. Shodně se však většina autorů vyhýbá názoru, že terorismus je osobní záležitost jednotlivce. Ale spíše se zabývají analýzou politických programů a podpory od státních nebo místních institucí a společnosti jako takové.²

Jistě je však také zajímavé uvést pohled i z druhé strany, tak jak terorismus chápou sami teroristé. Například C. Marighella, který se honosil přezdívkou otec městského terorismu, definoval tento fenomén jako akci. Podle jeho extrémních levicových názorů bylo násilí jediným možným prostředkem ke změně politického systému a k odstranění společenských a ekonomických křivd. Ve své knize *Minimanual of the Urban Guerilla* (Stručná příručka městské gerily) napsal:

„Akce městské gerily musí být provedeny s velkým krveprolitím, klidně a rozhodně. Útoky musí být bezohledné a propočítané tak, aby měly co největší dopad na společnost.“³

² Míka, O. J. *Současný terorismus*. Existencialia a TRITON, 2003, s. 20-25.

³ Brzybohatý, M. *Terorismus I*. POLICE HISTORY, 1999, s. 11.

1.2 Historický vývoj terorismu

Na počátku sloužila ke zdůvodnění jakékoli formy terorismu, a politického především, různá náboženství jako je islám, judaismus, hinduismus, ale i křesťanství. Je jisté, že teror (v jakékoliv formě), jako záměrné použití nebo záměrná hrozba použití protiprávního násilí ve spojení s barbarským zastrašováním a vydíráním, se projevoval ve všech totalitních společensko-ekonomických formacích a tedy i ve středověku.

V novověku byl termín terorismus poprvé užit v souvislosti s Velkou francouzskou revolucí v roce 1789. Za terorismus byla pokládána vláda násilí a zastrašování prostřednictvím násilí. Spojením slova terorismus s obdobím tzv. hrůzovlády v době francouzské buržoazní revoluce je tedy vyvrcholením činností a aktivit revoluční vlády, jenž byla u moci v letech 1789-1794. Ovšem v podmínkách tehdejší společnosti a klimatu v ní panující bylo velmi obtížné odlišit, zda tehdejší politický režim zachraňuje armády bojující v mnohých válkách či „mimořádné lidové soudy“ v samotném týlu země. Jisté je to, že obojí se týkalo široké veřejnosti, která na tuto „politiku“ doplácela nejvíce. Proto o tomto teroru můžeme hovořit jako o státním.

Se samotným slovem terorismus jsme se mohli setkat o něco později. Poprvé se objevilo v roce 1798, a to v Dodatku ke slovníku francouzské akademie. Velice zajímavé je, že ve stejném roce toto slovo použil také německý filozof I. Kant, který jím označoval pesimistické pojetí celkového osudu lidstva. Z toho můžeme usoudit, že slovo terorismus ještě nemělo stejný smysl, jaký mu ho přisuzujeme nyní.

Od 19. století se pomalu rozšiřoval odpor ze strany utlačovaných v souvislosti s širším uplatňováním sociálních a národnostních práv. Projevem těchto nových trendů byly atentáty na panovníky či jiné státní představitele (a to domácí i cizí - tzv. vraždění tyranů), kteří byli dle mínění teroristů hlavními viníky neblahé situace, dále pak ničení hmotných statků nebo likvidace majetku. Samotní organizátoři tohoto násilí považovali politické vraždy jako nezbytnost, a tudíž i za naprosto přípustné a přijatelné. Dokladem je tvrzení italského nacionalisty G. Maziniho, který s odvoláním na T. Akvinského zdůrazňoval, že *„akt zabití tyrana není věcí politické agresivity, nýbrž je potvrzením a obnovením morálního řádu, který despota pošlapal“*. Proto je takovýto čin ospravedlnitelný, pokud vyplynul z nesobeckých pohnutek.

Na tomto základě začal být od 90. let 19. století, v návaznosti na ruská hnutí Zemlja i Vojta a Narodnaja Vojta, výraz terorista užíván jen pro politické vzbouřence, kteří se atentáty na vysoké politické představitele pokoušeli o změnu režimu. Akčním programem těchto teroristů bylo rozbití carského samoděržaví a jeho nahrazení federací samosprávných socialistických jednotek postavených na pravidlech komunitárního typu a spojených koncepcí, že vše, co se týká lidu je ve své podstatě dobré. Ruský terorismus tak získal přívlastek carský populismus.

Pro obě zmíněné verze terorismu („francouzskou“ i „ruskou“) bylo příznačné, že se terorem snažily o mravní očistu společnosti a jejího spravedlivého uspořádání. Teror byl v té době proto považován za nezbytnou a zákonitou reakci na zvlášť mocných.

Reakcí vlád na činy individuálního terorismu 19. století bylo odmítání poskytnout pachatelům, jež byli označováni za anarchisty, politickou ochranu. Mezinárodní obyčejové právo poskytovalo politickému delikventovi ochranu před extradicí (vydáním). Tyto obyčejové prvky se nestaly součástí mezinárodních smluv, a to především proto, že teroristické činy zůstávaly teritoriálně omezené.⁴

Reakce práva a jeho instrumentů na zintenzivnění teroristických akcí byly různorodé. Zatímco mezinárodní společenství, v té době ještě velmi málo početně omezené, nepocíťovalo potřebu chránit kodifikačním úsilím své zájmy, tak národní právní řády byly poněkud jiného názoru. I když národní právní úprava posuzující tyto delikty a jejich pachatele v trestním zákonodárství byla v jednotlivých zemích specifická a odlišná, v globálu lze říci, že většina států si uvědomovala nebezpečí plynoucí z terorismu jako relativně nového problému světové politiky. Většina vnitrostátních norem tohoto charakteru se soustředila na to, aby v souladu se suverenitou státu nebyl pachatel trestného činu vydán do jurisdikce domovského státu.

Typickým příkladem je belgický zákon o extradicí (1. 10. 1853), který říká, že „*cizí státní příslušník se nemůže trestat ani stíhat za jakoukoli násilnou politickou akci nebo za čin s ní spojený*“. Tento průkopnický zákon taxativně vymezující delikty, u nichž je extradiční možná, ovlivnil trestní zákonodárství dalších evropských zemí (Velké Británie, Francie, Ruska aj.) na další desetiletí.

⁴ Lukášek, L. *Fenomén mezinárodního terorismu ve světle současného mezinárodního práva*. ZČU, 1999, s. 10-11.

Prvním, i když ojedinělým, pokusem o negaci této situace bylo vytvoření tzv. atentátní klauzule (tzv. belgická klauzule), kterou lze poprvé nalézt v ústavě Belgie v roce 1856. Podle ní „není za politický delikt, ani za jednání spojené s takovým deliktem považován atentát proti hlavě cizího státu, nebo proti osobě člena jeho rodiny, pokud tento atentát končí vraždou nebo zabitím či otrávením“.⁵

Tímto byl učiněn první krok k depolitizaci těchto deliktů. Úsilí o prosazení této myšlenky však trvalo po zbytek 19. století a též i na počátku 20. století. První možností, kde uplatňovat ve větším měřítku výše uvedené právní předpisy, bylo regulovat tímto způsobem balkánský terorismus, který se velmi rychle rozšířil na přelomu století v Makedonii, Černé hoře a Srbsku. Zde ovšem k aplikaci těchto předpisů nikdy nedošlo, a to nejen z důvodu nemožnosti je technicky uvést v praxi.

Konec 1. světové války je možno považovat za přelom v chápání a posuzování slova a významu terorismu mezinárodním společenstvím. Po roce 1918, tedy v době, kdy se společenství států zajímalo především o to, jak bude vypadat mapa poválečné Evropy, jak budou potrestány poražené státy 1. světové války, popřípadě jak naložit s válečnými zločinci, vzniklo mimo jiné i několik dokumentů mezinárodněprávní povahy reagující na vzrůstající nebezpečí terorismu a jeho postupné kvantifikace do nadnárodních rozměrů.

Mezi tyto dokumenty patří především extradiční smlouvy bilaterálního či multilaterálního charakteru, jako Rezoluce o zločinnosti agresivní války a organizaci mezinárodní represe, přijatá v roce 1925 ve Washingtonu a Ottawě (důležité je především taxativní vymezení zločinů, jež lze připisovat státu a za něž nesou odpovědnost pouze fyzické osoby), Rezoluce Mezinárodní konference pro unifikaci trestního práva koncem 20. a počátkem 30. let 20. století a další.

Všechny tyto dokumenty se snažily přispět ke zmírnění důsledků terorismu, podpořit preventivní činnost mezinárodního společenství, vytvořit platformu pro likvidaci a potlačení rozličných forem terorismu, a také se pokusit komplexně a uceleně definovat tento fenomén.

⁵ David, V., Malenovský, J. *Mezinárodně právní aspekty potlačování mezinárodního terorismu*. UJEP, 1983, s. 11-12.

Po vzniku totalitních zemí ve 20. a 30. letech 20. století (Německo, Itálie, SSSR a Japonsko) dochází k posunu v chápání významu terorismu. Ten se opět, podobně jako v období Velké francouzské revoluce, začal převážně užívat k označení vnitřní politiky těchto států. Násilná forma vlády, totalitní tendence a používání represivních opatření byly hlavními a charakteristickými atributy vedení státu a vlády výše uvedených zemí. Z těchto faktů je zřejmé, že země totalitního typu neměly vůbec žádný zájem na rozvoji a zdokonalování mezinárodních instrumentů při potlačování terorismu a jeho projevu.

Menší akceschopnost a pružnost mezinárodního společenství se bohužel odrazila i v této oblasti. Pokusem o pojmové upřesňování teroristických trestních činů byl Plán světového trestního zákoníku, jež v roce 1935 připravil V. V. Pella. Tento projekt posléze ovlivnil i první kodifikační dokument mezinárodního společenství v oblasti terorismu. A to Úmluvu o předcházení a potlačování terorismu, která byla připravena k podpisu v Ženevě 16. 11. 1937 („Ženevská úmluva“).

I když tato Úmluva reagovala především na dobové mezinárodně politické události (atentát na jugoslávského krále Alexandra I. a ministra zahraničních věcí L. Barthua v Marseille v roce 1934 a odmítnutí extradice pachatelů této dvojnásobné vraždy ze strany italské vlády, což vyvolalo hlubokou krizi - právě tato mezinárodní politická událost je všeobecně považována za milník v chápání nebezpečnosti mezinárodního terorismu jako fenoménu nadnárodní povahy) a nesplnila praktická očekávání, jež se do ní vkládala (ratifikovala jí pouze Indie), a proto nikdy nevstoupila v platnost (a to i přesto, že pro její vstup v platnost stačila ratifikace tří smluvních stran), stala se cenným výchozím dokumentem pro pozdější kodifikace i pro jednotlivé národní právní úpravy.

Základní rysy této Úmluvy je možné spatřovat v tom, že v jejím pojetí je *„teroristický akt charakterizován obecným měřítkem vyvoláním strachu“* (čl. 1), důležitý je i výčet jednotlivých činů (čl. 2, 3), přičemž jeho mezinárodní charakter definuje následující dikce: *„čin je zaměřen proti jiné vysoké smluvní straně“*.

Závěrem lze tedy konstatovat, že Ženevská úmluva (nejdůležitější to dokument před 2. světovou válkou v této oblasti práva) i přes svůj neúspěch položila základy poválečné kodifikace v oblasti terorismu.

V období po 2. světové válce je výraz terorismus používán hlavně v souvislosti s protivládní povstaleckou činností. V protivládních povstaleckých skupinách a hnutích se tak postupem času z hlediska programových cílů vypracovaly mnohé druhy teroristů (terorismus revoluční, separatistický, pravicový nebo ideologicky zaměřený a náboženský). Po roce 1945 se terorismus objevuje převážně v židovském státě (to souviselo zejména s procesem jeho vzniku), velmi specifickou formou se vyznačoval indický terorismus, nepříjemné zkušenosti mají s tímto fenoménem také v Alžírsku, v severoitalské Horní Adiži, na Kypru, v Baskicku (ETA) a v Irsku (IRA). V těchto případech hovoříme o tzv. separatistickém terorismu. Neméně násilný a krvavý charakter měly i teroristické aktivity v Latinské Americe a na Blízkém východě.

Reakcí mezinárodního společenství na tuto a mnohé jiné skutečnosti bylo vypracování návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva v roce 1954, jež byl výsledkem činnosti Komise Organizace spojených národů pro mezinárodní právo. Součástí tohoto katalogového dokumentu je i definice a výčet teroristických činů a ochrana před nimi. I když Kodex nepatřil co do své kvality k nejlepším příspěvkům světového společenství při potlačování mezinárodního terorismu, posunul vývoj v této problematice o kus dál.

Výše zmíněný Kodex však ukázal, že cesta ke globální kodifikaci v oblasti terorismu vede spíše přes existenci speciálních mezinárodně právních úmluv a adaptaci trestních norem v souladu s těmito úmluvami, než individuálními represivními činy.⁶

V 60. letech 20. století se k tradičním teroristickým metodám (úkladné vraždy, bombové útoky, braní rukojmí a vydírání) přidaly únosy letadel. V 70. letech 20. století začali teroristé stále častěji operovat mimo území státu, na kterém vznikli. Vzpomeňme na masakr izraelských sportovců na olympijských hrách v Mnichově z roku 1972.

Nicméně v současné době se významně snížilo nebezpečí globálního konfliktu (především jaderného), ale na druhé straně došlo ke zvýšení rizika v oblasti bezpečnosti, kde můžeme počítat s jevy, jako jsou národnostní a etnické konflikty, náboženská nesnášenlivost, migrace velkých skupin obyvatelstva, zvyšování frekvence, agresivity a bohužel i úspěšnosti terorismu.

⁶ Lukášek, L. *Fenomén mezinárodního terorismu ve světle současného mezinárodního práva*. ZČU, 1999, s. 12-15.

Pádem berlínské zdi 9. 11. 1989 nastalo zcela nové období. Ani bezpečnostní analytici a erudovaní bezpečnostní prognostici netušili, jak složitý, komplikovaný a nebezpečný svět bude na počátku 21. století. Uběhlo však několik let a ocitli jsme se v situaci, kdy bezpečnostní rizika nabývají nových forem a stará známá bezpečnostní rizika jsou zase modifikována možným zneužitím nových technologií, technologických aplikací, možností zneužití zbraní hromadného ničení anebo alespoň ničivých náplní chemických a biologických zbraní, respektive radioaktivních látek. Celosvětovou informační a komunikační síť vážně ohrožují a napadají počítačovní piráti. Terorismus se tak stává noční můrou politiků, vojáků, policistů, hasičů, zdravotníků, bezpečnostních analytiků, a v posledních letech i prostých občanů.

Jako významný předěl v historii terorismu tak můžeme považovat chemický útok sarinen v tokijském metru (březen 1995), který si vyžádal 12 obětí na lidských životech. Zranil více než 1 000 osob, z čehož 17 bylo v kritickém stavu, 37 bylo vážně zdravotně postiženo a 984 bylo poškozeno lehce. Celkový počet obětí byl podle japonské policejní zprávy 4 460.

Nejzávažnějším teroristickým činem pak byl „dobře připravený“ teroristický útok na centrum Spojených států amerických, na budovy World Trade Center a na budovu Pentagonu 11. 9. 2001. Při těchto útocích přišlo o život celkem 3 047 nevinných obětí (údaj podle amerických zdrojů). Katastrofa tohoto rozsahu dosud nemá na světě obdoby a iniciovala kromě jiného i celosvětovou kampaň proti terorismu, do níž se aktivně zapojila také Česká republika. Následovaly však další ničivé teroristické útoky a lidé si začali pomalu uvědomovat, že nikdo a nikde není dostatečně chráněný.

Terorismus představuje v současné době velice závažnou bezpečnostní hrozbu takřka pro celý svět. Jeho kořeny sahají hluboko do minulosti, ale teprve v posledních letech dosahuje nebývalé šíře, síly a frekvence. Jisté je, že v dohledné době se ho nepodaří zcela potlačit, ale je nutné s ním nekompromisně bojovat.⁷

⁷ Mika, O. J. *Současný terorismus*. Existencialia a TRITON, 2003, s. 14-17.

1.3 Charakteristické prvky současného terorismu

Jak již bylo zmíněno od 70. let 20. století nabývá na intenzitě terorismus, pro který je příznačný prvek internacionalizace. Pro tento jev se postupem času ujal termín mezinárodní terorismus a obecně lze říci, že se jedná o terorismus jednotlivce či skupin, který obsahuje minimálně jeden mezinárodní prvek, jelikož legální definice zatím neexistuje.

Prvek internacionalizace tak příznačný pro současný terorismus obecně, se však projevuje různými způsoby:

- *pachatelé nebo oběti mohou mít státní příslušnost různých států,*
- *příprava akce, její provedení či následný útěk se mohou týkat různých zemí.*

Lze souhlasit s A. Sottilem: *„Aby terorismus byl mezinárodní, je třeba, aby se cíl, prostředky, terorista, oběť, účinky, příprava a spáchání aktu týkaly různých států. V každém případě je nutné, aby jeden z těchto prvků se odlišoval od ostatních.“*

Způsobů, jak do teroristické činnosti jednotlivce či skupiny vstupuje zahraniční element, je více:

Terorista může fyzicky napadnout občany státu, jehož je příslušníkem, v zahraničí. K místu činu, které je v zahraničí, se může přidat i státní občanství oběti (vzniká další zahraniční prvek), jestliže i ona je cizincem ve vztahu ke státu, na něhož má být vykonán nátlak.

Terorista může zaměřit svůj čin i na území státu, jehož je pachatel příslušníkem, přičemž oběti je cizinec.

Terorista může zaměřit svůj čin proti státnímu zřízení jiného státu, přičemž občané tohoto státu jsou předmětem útoku na území státu, jehož je terorista státním příslušníkem, na území svého nebo na území třetího státu. Takové činy se snaží oslabit autoritu státu nebo systém státu.

Ostatně teroristická akce může směřovat i proti organizovanému seskupení států, které se sdružují za určitým účelem (jde například o představitele mezinárodní organizace).

1.3.1 Protiprávnost

Základním prvkem pro kvalifikování mezinárodního terorismu je protiprávnost. V případě mezinárodního terorismu je násilný čin porušením vnitrostátního trestního práva, kdy úkolem protiprávní akce není jen zanechat následky u její oběti, ale především působit na další subjekty.

V dnešní době již existuje řada protiteroristických mezinárodních smluv, jež se staly součástí vnitrostátních právních řádů, přičemž všechny smlouvy o projevech mezinárodního terorismu se pohybují v rovině trestněprávní odpovědnosti jednotlivců.

Jestliže je organizovaná skupina připravována, vyzbrojena či najatá státem, jde z hlediska státu o mezinárodní zločin, za který je odpovědný „domovský“ stát. Z hlediska pachatelů se může jednat o zločin podle mezinárodního práva, u něhož může dojít i ke střetu v jurisdikci.

Pokud spáchá trestný čin soukromá osoba, která není v postavení státního orgánu nebo nejedná za konkrétní stát, měl by tento stát mít zájem na jeho potrestání, aby nebyla zpochybněna jeho mezinárodní prestiž. V případě, že stát zmocnil určitou osobu (nebo častěji orgán) k trestnímu činu teroristické povahy, nebude se stát snažit o její potrestání.

Mnohem složitější je však situace, kdy je terorismus projevem aktivit organizované skupiny, s níž nemá konkrétní stát nic společného. Vždyť P. Bouzat a J. Pinatel zdůrazňují, že terorismus se vyznačuje „kolektivní organizací“.

Protiprávnost může vyvěrat z různých podnětů:

- *ideologických,*
- *nacionalistických,*
- *náboženských* aj.

Je obvyklé, že kolem výkonných teroristů se soustřeďuje širší okruh aktivních pracovníků. Nebezpečnost a protiprávnost skupiny pak roste s velikostí a kvalitou struktury dalšího okruhu osob, které pasivně s programem skupiny sympatizují.

1.3.2 *Násilí*

Nejzjevnějším rysem současného terorismu je násilí nebo hrozba jeho použití páchané na civilním obyvatelstvu. V praxi jde nejčastěji o použití fyzické síly či nejrůznějších bojových a technických prostředků k usmrcení, způsobení zranění, zbavení svobody nebo způsobení škody.

Prvek násilí je úzce spojen s prostředky a způsoby provedení teroristické akce. Používají se nejčastěji prostředky vražedných a ničivých účinků. Pachatelé někdy používají i materiály chemického a biologického původu, jež jsou zakázány zejména Ženevským protokolem o zákazu chemických a bakteriologických zbraní (1925) a jinými speciálními pravidly mezinárodního práva, zejména novými mezinárodněprávními smlouvami univerzálního či regionálního charakteru.

Specifickým rysem teroristického činu je brutalita a bezohlednost, což jej činí zvláště zavrženíhodným. Přitom použité prostředky jsou v disproporcii s dosaženými výsledky. Například únosům letadel při náletech na Světové obchodní centrum v New Yorku a na budovu Pentagonu postačily kapesní nože. Jde tedy o extrémní, nepředvídatelné a neospravedlnitelné násilí. Oběť většinou neočekává útok a nemá možnost se bránit.

Násilí teroristických útoků má své cíle, ale také je mít nemusí. Na druhé straně bychom obtížně hledali, či vůbec nenašli cíle útoků mnoha nesmyslných akcí, při nichž se teroristé obracejí jen proti lidské civilizaci.

Teroristé ve většině případů nechtějí prosazovat vlastní názory vůči moderní civilizaci, protože je ve většině případů nemají vůbec nebo jsou pro demokratickou společnost neakceptovatelné. Jsou si vědomi toho, že by prohráli, ale chtějí zpochybnit a podvrátit základy civilizace.

Teroristé si zakládají na překvapivém vlivu neočekávanosti násilí a zaměřují se na jeho nejdramatičtější výsledek. Zároveň tím chtějí dokázat svou převahu i slabost a zranitelnost protivníka.

1.3.3 Mezinárodní prvek

Pro mezinárodní terorismus je příznačný jeho mezinárodní charakter. Proto je zapotřebí zkoumat občanství pachatele (nebo celé skupiny), občanství oběti, místo plánování a přípravy činu a jeho provedení a konečně místo útěku pachatele.

V mnoha případech se setkáváme s aktem terorismu v rámci vnitrostátní sféry jak z hlediska pachatelů teroristického útoku, způsobů a nástrojů využitých k tomuto činu, tak i z hlediska objektů, které jsou tímto činem zasaženy, osob, proti nimž je směřován, ale také materiálních (majetkových) škod způsobených buď přímo útokem, či následky samotného teroristického aktu.

Jedná se zejména o situace, které můžeme modelově popsat jako „*teroristické akty spáchané občany jednoho státu přímo na území tohoto státu směřované vůči jinému občanu tohoto státu, za využití prostředků, případně organizace mající původ taktéž v tomto státě*“.

V těchto situacích můžeme hovořit o terorismu jako o národním fenoménu bez důrazného akcentu na jeho mezinárodní dopad, i když jisté procento, zejména v pojmových znacích popularizace a medializace, případně fenoménu strachu, nacházíme i v těchto případech.

Jinak je tomu u aktů terorismu, při nichž se vyskytuje námi zmiňovaný mezinárodní prvek, spočívající v kombinaci výše uvedených aspektů nespádajících do sféry vztahů v příslušnosti k jednomu státnímu útvaru.

Nejčastěji se dnes stává, že teroristická činnost postihuje oběti, které mají různé občanství. Teroristi většinou směřují k tomuto cíli a vyhledávají místa, kde se soustřeďují lidé z různých států.

Mezinárodní prvek poté můžeme spatřovat při teroristickém aktu spáchaném na území určitého státu v odlišné státní příslušnosti teroristů, v případě teroristických organizací či individuálních akcí se často hovoří o odlišném místě pobytu z důvodu obtížného zjišťování totožnosti.

Dále sem bude jistě náležet faktor státní příslušnosti obětí teroristických činů, kde se zejména poslední dobou setkáváme s poškozováním hodnot, kterými jsou život a zdraví, a to zejména u mnohonárodnostních skupin (útok na turistické skupiny).

Dále lze shledat mezinárodní prvek vhodný pro boj s terorismem ve způsobu a nástrojích sloužících k provedení teroristického aktu, kdy se může jednat v samotném stádiu přípravy o výcvik teroristů či z hlediska nástrojů sloužících k provedení teroristického aktu v použití trhavin, zbraní či jiných nebezpečných látek prokazatelně pocházejících ze zahraničí.

Za předpokladu, že objektem útoku nebyly fyzické osoby, ale věci movité či nemovité, můžeme i zde shledat mezinárodní prvek z hlediska srovnání souladu vlastnických práv vázících se k těmto věcem.

Pro demonstraci výše definovaného bude uveden teroristický čin, který se udál začátkem července 1988 na řecké výletní lodi City of Poros, na jejíž palubě bylo asi 400 pasažérů a 71 členů posádky. Vracela se z jednodenní okružní plavby po třech ostrovech v Egejském moři. Byli na ní především turisté ze západní Evropy a Spojených států amerických. V době útoku byla vzdálena asi 26 kilometrů od přístavu v Aténách. Tři maskovaní teroristé zaútočili na cestující ručními granáty a střelbou z automatických zbraní. Více než polovina cestujících naskákala do moře, několik z nich našlo smrt pod lopatkami lodního šroubu. Celá akce trvala asi 4 minuty a na palubě při ní vypukl požár. Jejím výsledkem bylo 11 mrtvých a 80 zraněných. Vyšetřovací orgány se přiklonily ke dvěma verzím. Podle první byl čin teroristů odvetou za zřícení íránského airbusu vojenským námořnictvem Spojených států amerických, při němž v Perském zálivu zahynulo všech 290 lidí na palubě. Podle druhé teorie teroristé únosem lodi zamýšleli osvobodit z vězení Palestince M. Rašida, zatčeného začátkem června v Athénách. Teroristé však utrpěli neúspěch díky obětavému zásahu kapitána City of Poros, který předtím, než byl zavražděn, stačil vyslat nouzový signál. Šlo tedy o souběh několika mezinárodních prvků: loď byla řecká, turisté z mnoha zemí a teroristé rovněž.⁸

⁸ David, V., Malacka, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Linde Praha, a. s., 2005. s. 19-27.

Jako další příklad teroristického činu, který obsahuje mezinárodní prvek z hlediska napadených turistů, můžeme uvést útok poblíž Luxoru v Egyptě. Za tímto činem stála organizace Ozbrojená islámská skupina a došlo k němu 17. 11. 1997.

Egyptská vláda již řadu let vede boj s militantními skupinami, jež se snaží nastolit v Egyptě ortodoxní náboženský režim. Síla a prostředky těchto fundamentalistických organizací, mezi nimiž dominuje právě Ozbrojená islámská skupina, jim zatím neumožňují dosáhnout podstatného úspěchu v přímém ozbrojeném střetu s vládou prezidenta M. H. Mubaraka. Uchylují se proto k teroristickým akcím, jež jsou často zaměřeny proti turistům, kteří jsou rozhodujícím zdrojem státních příjmů.

Ke stejnému účelu měl sloužit i teroristický incident, k němuž došlo v pondělí 17. 11. 1997 v chrámu královny Hatšepsut v Dér el-Bahrí nedaleko Luxoru v jižním Egyptě. V 8:45 hodin místního času zde šest příslušníků Ozbrojené islámské skupiny oblečených do policejních uniforem zahájilo palbu ze samopalů do davu turistů. Čtyři z nich se volně pohybovali v prostorech chrámu, nutili turisty pokleknout a střelbou z blízka je zabíjeli. Další dva blokovali východy a usmrtili každého, kdo se pokusil uprchnout. Když jim došla munice pokračovali v zabíjení noži a mladé dívky před smrtí znásilňovali. Podle očitých svědků byl věk teroristů velmi nízký a pohyboval se v rozmezí mezi 12 - 17 lety. V průběhu zabíjení se mezi sebou stále bavili a žertovali. Policie dorazila na místo až za půl druhé hodiny. Po jejím příjezdu naskákali teroristé do jednoho z autobusů a pokusili se uprchnout do pouště. Při pronásledování a následné přestřelce byli všichni podle egyptských oficiálních zdrojů zabití. Během masakru bylo usmrceno celkem 68 lidí, včetně pětileté holčičky, z toho 58 zahraničních turistů. Dalších téměř 30 lidí bylo zraněno. Mezi oběťmi bylo nejvíce Švýcarů, Japonců, Němců a Britů.

Incident otřásl světovou veřejností a v egyptské vládě vyvolal zemětřesení. Teroristická organizace se k činu přihlásila a pohrozila dalšími útoky proti turistům, což vedlo k dočasnému poklesu zájmu o tuto zemi z hlediska turistické destinace.⁹

⁹ Brzybohatý, M. *Terorismus II. POLICE HISTORY*, 1999, s. 170-171.

1.3.4 *Strach*

K podstatným rysům terorismu náleží hrůza a strach, které daly terorismu jeho název a který ho odlišuje od činů neteroristické povahy. Vyvolání strachu se používá zejména proto, aby se u terorizovaných snadněji vynucovaly požadavky teroristů. Násilí jako společenský jev vyvolává ve vědomí lidí strach, přičemž největší centrum strachu je tam, kde násilí bylo vykonáno, s rostoucí vzdáleností od ohniska pocit strachu slábne.

Terorismus se také často definuje jako selektivní použití strachu, použití hrozby násilí k fyzické likvidaci obětí, podrobení a zastrasování k narušení normální funkce společnosti. Použitím síly nebo hrozby silou proti vybraným cílům a předpokládanou hrozbou dalšího násilí proti širokému výběru potenciálních cílů je zaséván strach mezi skupiny osob či celé národy.

V Ženevské úmluvě o předcházení a potlačování terorismu je definována teroristická činnost tím, že vyvolává strach (teror) u určitých lidí, skupin nebo veřejnosti. U jiných mezinárodněprávních dokumentů (například u protiteroristických smluv v souvislosti s civilní leteckou dopravou) však prvek strachu obsažen není. Zřejmě proto, že psychický obsah tohoto prvku není snadné vymezit.

Lidé ve většině zemí žijí ve svobodném prostředí. Bránit se proti tomu, kdo toto svobodné prostředí chce porušit a zneužít, je obtížné. To proto, že teroristé neútočí tehdy a tam, kde se má konat nějaké shromáždění, a které je tedy policejně či vojensky zabezpečeno, ale tehdy, když to nikdo nečeká. Teroristická akce je tedy zásahem do běžného, každodenního života. Teroristé zasahují v oblastech nebo místech, jež slouží k rekreaci lidí z mnoha zemí, a vyvoláváním strachu dosáhnou navíc sekundárního cíle prostřednictvím ekonomických ztrát způsobených omezením cestovního ruchu.

Stále častěji se v zahraničních komentářích pojednává o tom, že žijeme v období nepsané a nikým nevyhlášené světové války. V historii lidstva tak častý klasický vojenský ozbrojený boj dvou nebo více států ustupuje do pozadí. Národní bezpečnost států stále více zajímají základny teroristických skupin, politické režimy podporující terorismus, jaderné materiály a zařízení na výrobu zbraní hromadného ničení, obchod se zbraněmi a narkotiky, nadnárodní zločinecké skupiny a náboženští extrémisté.

Rozsah a forma teroristických útoků je dnes horší než strach z válek. Je na nich něco nepochopitelného, děsí nás jejich zákeřnost. Atentátník individuálních vražd se dal vypátrat, ale teroristická akce, většinou perfektně připravená, je svým způsobem neosobní, pokud ovšem nejde o člověka, který je ochoten zemřít s bombou na těle.

Mnozí islámští teroristé se obávají zejména vlivu západní kultury, ale to neznamená, že nemohou provést útok proti některé arabské zemi. Nedotknutelnost života je hodnota teroristům zcela cizí. U. bin Ládín vyhlásil západní civilizaci, zejména Spojeným státům americkým, válku. Mohlo by dojít ke střetu civilizací, kdyby muslimové byli jednotní. Na světě existuje 53 muslimských zemí. Teroristický útok na Světové obchodní centrum odsoudily všechny muslimské vlády kromě tří (Súdánu, Íránu a Iráku). Organizace islámské konference odsoudila bin Ládínův terorismus, avšak nikoliv americkou odvetu.

Často se píše o tom, že současnost je charakterizována zápasem tří monoteistických náboženství (křesťanství, judaismus a islám). Americký politolog S. P. Huntington vychází z prvotního aspektu, zda tato monoteistická náboženství jsou, nebo nejsou tolerantní vůči ostatním náboženstvím. Všechna tři náboženství se v různých dobách chovala různě. V současnosti je ale právě islám nejméně tolerantní civilizací ze všech monoteistických náboženství.

Strach s jeho psychologickými znaky a projevy je tedy veličinou jdoucí ruku v ruce s mezinárodním terorismem. Musíme ovšem poukázat na prokazatelný fakt „bipolarity“ tohoto jevu. V posledních letech se jasně ukazuje, že dochází k využívání tohoto fenoménu nejen ze strany teroristických organizací, ale také jako prostředku podporujícího samotný boj proti mezinárodnímu teroru. Publicita ruku v ruce s hrozbou přináší v mnoha případech patřičnou argumentaci pro zvýšené investice do zbrojního průmyslu, ospravedlnění aktů agrese ne vždy spojených čistě se zásahy proti teroristickému světu. Názornou prezentaci představuje například podporování politické kampaně proti terorismu v samotných Spojených státech amerických.

Je tedy nezbytně nutné, aby docházelo k jasnému pojmenování společenských jevů, mezi něž fenomén strachu náleží, k odstranění jejich příčin a zamezení jejich zneužití či nepřímé infiltrace do vědomí občanů vyspělých demokracií.

1.3.5 *Publicita*

Dalším znakem terorismu je provokativní ráz násilné akce. Praxe dokazuje, že většina teroristických akcí je více zaměřena na ovlivňování chování a názorů určitých cílových skupin než na přímé oběti. S provokativním rázem akce úzce souvisí reakce veřejného mínění. Publicita je jednou z hlavních podmínek, které terorismu umožňují vejít v širokou známost a které akt násilí potřebuje k dosažení svých cílů.

Je však problematické stmelit na jedné straně svobodu projevu a právo na informace v souladu například s čl. 17 Listiny základních práv a svobod a na straně druhé média podávají informace, jež by měly být uváděny takovým způsobem a po takovou dobu, aby svým zveličováním terorismu nepomáhaly.

Publicitu nevytvářejí však jen samotné útoky a jejich následky. Po černém úterý 11. 9. 2001 dosáhla světovosti televize al-Džazíza, která vysílá z Dauhá, hlavního města půlmilionového Kataru. Jde o státní televizi, která je ale stále nezávislejší vzhledem k reklamám a sledovanosti. Sleduje ji asi 35 miliónů arabsky mluvících diváků na celém světě. Vysílá 24 hodin denně stejně jako americká CNN a je určena pro Blízký a Střední východ. Vysílá v arabštině, ale je možné si ji zaplatit i v Evropě nebo v Americe.

Tato televize je kritizována kvůli mnoha odvysílaným informacím, proto Izrael začal vysílat i v arabštině a Saúdská Arábie označila její vysílání za „podvracení hodnot arabského světa“. A tak právě stanici al-Džazíru používají teroristé jako exkluzivní kanál a odtud sdělují světu své hrozby. Američané tvrdí, že U. bin Ládín ji mediálně využívá ke svým projektům a spolupracuje s ní kvůli jejím sympatiím k jeho teroristické organizaci al-Káida. Ostatně jeho obraz visí přímo ve vstupní hale televize.

Významnou roli v politicko-náboženské propagandě hrají také náboženská centra. V mnohých případech je publicita a popularita teroristických činů šířena právě tady. V náboženských centrech není často šířeno slovo posvátné, ale válečné. Setkávají se zde studenti s náboženskými fanatiky, aby se z mnohých z nich stali teroristé. To je i případ vůdce náletů z 11. 9. 2001 M. Atty.¹⁰

¹⁰ David, V., Malacka, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Linde Praha, a. s., 2005, s. 27-37.

1.4 Aktuální vývojové trendy terorismu

V současné době dochází k velmi rychlým změnám kvality terorismu. Dochází k posunu od konvenčního (klasického) terorismu k novým formám, jejichž nebezpečnost je řádově vyšší. Vysoká úroveň hrozby terorismu je tak mimo jiné dána i možnostmi zneužití kvalitativně nových prostředků a zbraní.

V této souvislosti je nastupující etapa terorismu často nazývána stadiem superterorismu, který je pak spojován se zneužitím zbraní hromadného ničení.

S postupujícím vývojem se však objevují v oblasti terorismu potenciálně nové druhy prostředků, jejichž mechanismy působení se od předcházejících kategorií liší a jsou s nimi obtížně srovnatelné. Následky (zejména sekundární) jejich použití jsou však se zbraněmi hromadného ničení srovnatelné.

V této souvislosti je možné podobné zbraně či metody zařadit do kategorie nekonvenčního terorismu. Mezi nejvážnější a nejvíce sofistikované formy nekonvenčního terorismu pak patří informační a psychologický terorismus.¹¹

1.4.1 Superterorismus

Jaderný, radiační, chemický a biologický terorismus je obvykle laickou veřejností spojován s teroristickým zneužitím zbraní hromadného ničení, tzv. prostředků původně vyvinutých výhradně pro vojenské použití. Tato představa není zcela přesná a při hodnocení současných možností lze do dané kategorie zařadit prostředky, jejichž použití je z vojenského hlediska neopodstatněné.

Termín zbraně hromadného ničení je nutné chápat v kontextu možných rizik, vyplývajících z teroristických útoků, mnohem komplexněji. Do roku 1995 se úvahy o zneužití zbraní hromadného ničení za účelem dosažení teroristických cílů pohybovaly pouze v rovině nezdařených pokusů, úvah a spekulací. Reálným se však toto nebezpečí stalo při útoku náboženských fanatiků v tokijském metru v březnu roku 1995.

¹¹ Kolektiv autorů *Terorismus a my. Základy sebeobraný*. Computer Press, 2001, s. 8-9.

Jaderné zbraně

Jsou pokládány za nejničivější druh zbraní hromadného ničení. Z konstrukčního hlediska tvoří zbraňové systémy, obvykle zahrnující jadernou náplň a prostředky dopravy na cíl. Z technologického hlediska je jejich efekt založen na využití jaderné reakce, štěpení a syntézy.

Jejich výroba a skladování však vyžadují vysokou úroveň technologických a teoretických znalostí i vysoké finanční náklady. Zdroje materiálů i pohyb komponent jsou v globálním měřítku sledovány a vztahuje se na ně řada přísných restriktivních opatření. Z těchto důvodů je proto zneužití tohoto typu zbraní nejméně pravděpodobné.

Radiologické zbraně

Jedná se o zbraňové systémy, jež umožňují záměrné rozptylování radioaktivního materiálu na území protivníka. Jejich výroba a použití nejsou omezeny žádnou mezinárodní dohodou a z hlediska vojenského nasazení nemají praktický význam.

V roce 1998 byl funkční radiologický zbraňový systém, postavený na kombinaci radioaktivního materiálu a klasické výbušniny, umístěn v jednom z moskevských parků teroristy (podle oficiálních orgánů čečenskými). Systém nebyl iniciován a byl použit pouze jako hrozba a prostředek politického nátlaku.

Chemické zbraně

Můžeme je vymezit jako otravné látky, které jsou schopné vyřadit živou sílu protivníka a snížit jeho akceschopnost. Nejčastěji jsou používány v plynné, kapalně, aerosolové či práškové formě. Ničivých účinků dosahují pronikáním do lidského organismu dýchacím ústrojím, pokožkou, sliznicemi a zažívacím traktem.

Jejich použití však není omezeno pouze na lidské cíle. Stejně tak mohou být využity za účelem zničení vegetace, zvířat či přírodních zdrojů, které jsou pro život lidské populace v daném regionu nezbytné.¹²

Jako příklad scénáře chemického ohrožení můžeme uvést skupinu teroristů, která se rozhodne zlikvidovat petrochemický závod. Pomocí ručního protitankového granátu napadnou jeden ze zásobníků ropy. Následkem toho dojde k požáru, který se pravděpodobně rozšíří na celý petrochemický závod a tímto způsobem ho zlikvidují.¹³

¹² Brzybohatý, M. *Současné vývojové trendy terorismu a vybrané pedagogické problémy výcviku speciálních jednotek*. Policejní akademie České republiky, 2001, s. 12.

¹³ Brzybohatý, M., Mika, O. J. *Ochrana před chemickým a biologickým terorismem*. Policejní akademie České republiky, 2007, s. 74.

Biologické zbraně

Pro mnoho lidí se pojmy bioteror a bioterorismus vynořily na počátku třetího milénia jako veliké překvapení. Nemilé. Jako deziluze po vítání nového věku, od něhož mnozí očekávali nejen veliký technický a vědecký pokrok, ale i příjemnější změny v oblasti etiky a lidského soužití. Pro mnoho jiných lidí, kteří byli lépe seznámeni s problematikou biologických zbraní a s politickou situací ve světě, nebyl nástup bioterorismu překvapením. Vždyť nic z toho, co mu po desítky let předcházelo, se nikam neztratilo.

Bioterorismus není nic jiného než určitá forma užití biologických zbraní. Mezi ně počítáme zejména bakterie (například antrax, mor, cholera nebo tularémie), viry (například pravé neštovice, Ebola nebo žlutou zimnice), mikroskopické houby a jedovaté produkty bakterií - toxiny (například botulotoxin, saxitoxin nebo ricin).

Cílem těchto zbraní může být nejen člověk, ale mohou to být také hospodářsky, případně vojensky významná zvířata a rostliny, přičemž jejich účinek je především závislý na typu použitého patogenu, na vnějších i vnitřních podmínkách, a zejména na schopnosti množení patogenu v napadených organismech.¹⁴

Z hlediska nebezpečí zneužití zbraní hromadného ničení jsou v současné době aktuální zejména tři níže uvedené zdroje:

Existující vojenské arzenály zbraní hromadného ničení, případně jejich komponenty

Zde mohou zbraně hromadného ničení nebo jejich komponenty získat teroristické skupiny krádeží, loupeží či prostřednictvím korupce. V této souvislosti se jako nejpravděpodobnější jeví zneužití dnes již vyřazených zbraní hromadného ničení určených k likvidaci podle mezinárodních úmluv a dohod. Největší zásoby zbraní hromadného ničení určených ke zničení jsou v současné době k dispozici na území Ruska, Spojených států amerických, Indie a Jižní Koreje.

Vlastní výroba komponent zbraní hromadného ničení

Jedná se o další potencionální zdroj nebezpečí. Aktuální je zejména v těchto případech výroba chemických zbraní, tj. otravných látek s důrazem na supertoxické nervové jedy a zneužití běžně průmyslově vyráběných toxických chemikálií, odcizených radioaktivních nebo vysoce infekčních patogenních materiálů.

¹⁴ Daneš, L. *Bioterorismus*. Univerzita Karlova, 2003, s. 9.

Úmyslné vyvolání sekundárních účinků havarijních dějů

Je pravděpodobně nejreálnějším a velmi účinným možným zdrojem teroristického zneužití zbraní hromadného ničení. Jedná se o násilné vyvolání sekundárních účinků havarijních dějů, obdobně jako v průběhu válečných konfliktů prostřednictvím sabotáží, nebo údery konvenčními zbraněmi na kritické body průmyslové infrastruktury, jakými jsou například vodohospodářská, chemická, energetická a jaderná zařízení. Podobné typy teroristických útoků se z hlediska svých charakteristik podobají mírovým haváriím, ale vzhledem k jejich spouštěcímu mechanismu se od nich liší rozsahem a rychlostí nástupu ničivých faktorů.

Vzhledem k tomu, že úspěšně čelit teroristickým činům na taktické úrovni je prakticky nemožné, jsou z hlediska obrany proti teroristickému zneužití zbraní hromadného ničení nejúčinnější preventivní opatření. Z tohoto hlediska lze za nejdůležitější považovat zabezpečení následujících oblastí:

- *legislativy,*
- *systematické přípravy odborníků v oblasti krizového managementu,*
- *výkonnosti a spolupráce zpravodajských služeb na mezinárodní úrovni,*
- *systematické přípravy specialistů pro oblasti protiterorismu a boje s terorismem,*
- *informovanosti a přípravy obyvatelstva,*
- *funkčního integrovaného záchranného systému,*
- *financí a logistiky.*

Zabezpečení uvedených preventivních opatření nemůže v žádném případě zcela eliminovat možnosti teroristických útoků s použitím zbraní hromadného ničení. Funkční preventivní systém však může odrazovat před teroristickým útokem a může sehrát významnou roli při snižování ztrát lidských životů i materiálu.¹⁵

¹⁵ Kolektiv autorů *Terorismus a my. Základy sebeobraný.* Computer Press, 2001, s. 10-11.

1.4.2 Informační terorismus

Jedná se o relativně novou formu nekonvenčního terorismu. Jeho princip ovšem nový není. Krádeže, změny a ničení informací u oponentů nebo politických protivníků jsou stejně staré jako lidstvo samo. Hrozba informačního terorismu však strmě stoupá s rostoucí globalizací a s rozvojem informačních technologií. Z vojensko-politického hlediska je možné informační terorismus pokládat za důležitou odnož informační války.

Klasický (konvenční) politický terorismus se snaží prostřednictvím použití fyzického násilí, případně jeho hrozbou, vytvořit klima strachu a nejistoty, cílevědomě zaměřené k ovlivnění chování populace a následně i vládní politiky. Na rozdíl od něho informační terorismus využívá ke stejnému účelu podstatně sofistikovanější prostředky. Jedná se o digitální informační systémy, sdělovací prostředky či jejich jednotlivé komponenty, jejichž prostřednictvím jsou podporovány teroristické kampaně či akce. V takových případech pak nemusí být nutně k vyvolání strachu použito násilí proti lidským cílům.

Z kriminalistického úhlu pohledu je pak možné považovat informační terorismus za kombinaci kriminálního zneužití informačních technologií a teroristického fyzického násilí.

Informační technologie nabízejí teroristům mnoho nových příležitostí. Umožňují jim napadnout a zneužít s nízkou úrovní rizika a před zraky široké veřejnosti informační zdroje a informační systémy. V úsilí o upoutání pozornosti rozsáhlého publika plánují a realizují informační teroristé útoky tak, aby byly zajímavé pro informační média.

Uvedený princip vychází z předpokladu, že masmédia jsou úzce spojena s mocí. Z toho vyplývá, že prostřednictvím sofistikovaného útoku na informační systémy mohou být následně dosahovány politické cíle.

Jako příklad lze uvést krádeže informací a jejich kriminální zneužití k vydírání nebo k osobnímu prospěchu pachatelů, změny informací a dokumentů v tištěné, vizuální či fonetické formě, za účelem vedení dezinformačních kampaní či ničení informací s cílem fyzické či funkční destrukce technologických a informačních systémů.

Útok na informační systémy se jeví pro teroristy jako efektivní i z hlediska nákladů a vybavení. S technologií za několik tisíc korun či dolarů mohou napáchat mnohamilionové, případně mnohamiliardové škody a způsobit kolaps mocenských, finančních, průmyslových či dopravních struktur.

V této souvislosti jsou za nejvíce ohrožené cíle pokládány komunikační systémy, banky, velké průmyslové aglomerace, letiště, plynovody a elektrické sítě, vodní rezervoáry, armádní řídicí systémy atd.

S růstem globalizace a centralizace informačních systémů a technologií roste i jejich zranitelnost. Právě z tohoto důvodu je v popředí zájmu teroristů i pracovníků bezpečnostních sborů specifická oblast informačního terorismu - cyberterorismus.

Cyberterorismus

Je ho možné definovat jako zneužití počítačových technologií proti osobám či majetku, za účelem vyvolání strachu nebo vydírání a vymáhání ústupků, zaměřené proti vládním institucím nebo civilní populaci, případně proti jejich segmentům, pro podporu politických, sociálních, ekonomických, případně jiných cílů, zaměřené na informační systémy používané cílovým objektem.

Aplikací definice terorismu vlády Spojených států amerických je možné cyberterorismus rovněž vymezit jako prokalkulovaný, politicky motivovaný útok proti informačním, počítačovým systémům, počítačovým programům a datům, vedený subnárodními skupinami nebo tajnými agenty, jehož výsledkem je násilí proti nezúčastněným osobám a nebojujícím osobám.

Přímým důsledkem teroristického útoku, který může být proveden z jakéhokoliv místa na Zemi, mohou být způsobeny primárně rozsáhlé škody a poškozeny miliony lidí. Následné sekundární efekty je však zpravidla svými účinky převyšují a umocňují.

V několika uplynulých letech byly zaznamenány tisíce víceméně úspěšných útoků na informační systémy, jejichž cíle jsou rozloženy v širokém spektru. Sahají od krádeže osobních informací za účelem vydírání až po proniknutí do digitálních sítí a následné fyzické či elektronické destrukce informačních systémů.

Obecně jsou používány dvě základní metody teroristických útoků:

- *zničení nebo vyřazení informačního systému,*
- *zneužití informačních technologií jako teroristického prostředku.*

V prvním případě jsou informační technologie cílem útoku, jež je zaměřen na zničení vlastního informačního systému a systémů, které jsou na něm závislé.

Druhá metoda využívá informační technologie jako nástroj k manipulaci a k zneužívání cizích informačních systémů, ke změně nebo krádeži dat, případně k přetížení a zahlcení informačních systémů.

Zcela výjimečné možnosti k uplatnění teroristických metod poskytuje prostředí Internetu. Umožňuje teroristickým skupinám i jednotlivcům rychlou a utajenou výměnu informací, poskytuje prostor pro šíření jejich ideologií a názorů, umožňuje získávání nových aktivistů i sympatizantů.

V jiných případech se Internet stává bránou k průniku do počítačových sítí a poskytuje tak příležitosti k vedení cyberteroristických operací. Je však faktem, že teroristické skupiny využívají zatím Internet více k propagandě a ke vzájemné komunikaci než ke kybernetickým útokům.

Klasickým nástrojem používaným ke cyberteroristickým útokům jsou viry. Jedná se o speciální programy, které mají schopnost vlastní reprodukce. Mohou být připojeny k jiným programům a mohou tvořit vlastní kopie nebo další modifikované viry. Mohou poškodit nebo zničit data, měnit je, případně degradovat funkce operačního systému.

Podle mechanismu jejich působení lze viry rozdělit do několika základních skupin:

- *Logical bombs (logické bomby),*
- *Trojan horses (trojští koně),*
- *Worms (červi),*
- *Mocking-bird (druh ptáka napodobující zpěv jiných ptáků),*
- *Back door (zadní vrátka).*

Mimo virů je další používanou metodou „zahlčení“ cílového systému (serveru), vedoucí k jeho zhroutilí. Vyvolání uvedeného stavu předpokládá široce koncipovanou akci stovek, případně tisíců počítačů, při níž mají pachatelé nainstalovaný software, který jim umožňuje koordinovat útok na webové stránky oběti.

Stále aktuálnější nebezpečím pro ochranu dat v cyberterorismu se stává tzv. spyware. Jedná se o malé utility, které se na cílový počítač nainstalují s jiným programem, s jehož funkcí však nesouvisí.

Jejich posláním je průběžné zasílání informací o uživateli programu, obsahu a aktivitách jeho počítače firmě, která program vytvořila, přičemž v současné době jsou známy stovky standardně používaných programů, které nebezpečný spyware obsahují.

Spyware nejčastěji zjišťuje následující údaje:

- *systemové jméno uvedené v systemovém registru,*
- *IP adresu (adresu počítače pro připojení k Internetu),*
- *záznam DNS adresy (informuje o poskytovateli připojení, lokalitě, kde se PC nachází),*
- *seznam všech nainstalovaných programů,*
- *údaje o souborech uložených na počítači,*
- *záznamy o aktivitách na počítači (datum, čas, připojená adresa atd.),*
- *informace o telefonickém připojení (telefonní čísla, kam se PC připojuje),*
- *hesla pro připojení k síti atd.*

Spyware je užíváno zejména ze zjištných, případně z kriminálních důvodů. Možnosti jeho využití například v oblasti zpravodajství nebo ve sféře terorismu jsou však evidentní, stejně jako u výše uvedených nástrojů a technik.

Původci podobných aktivit jsou obecně označováni jako hackeři (průnikáři), což je poněkud zavádějící. Pro upřesnění je možné početnou komunitu jedinců, kteří se snaží systematicky pronikat do počítačových sítí, z hlediska jejich motivace rozdělit do dvou základních skupin:

- *Hackeři,*
- *Crackeři.*

Hackeři jsou osoby, které pronikají do chráněných systémů za účelem prokazování vlastních schopností. Jejich cílem není získání citlivých informací, získání osobního prospěchu nebo poškození systému. Hlavním motivem jejich jednání je překonávání ochranných bariér za účelem zábavy, pocitu dobrodružství a intelektuální převahy. Řídí se nepsaným „morálním kodexem“, který jim mimo jiné ukládá informovat o nalezených nedostatcích v zabezpečení bez nároků na osobní veřejné uznání.

Crackeři používají z technického hlediska stejné nebo podobné metody jako hackeři, ale na rozdíl od nich pronikají do systémů za účelem krádeže nebo porušení dat. Podle jejich specializace je možné je dále dělit do řady dalších podskupin. Jako příklad lze uvést následující:

- *Phrackeri (napadají programy a zneužívají databáze telefonních společností),*
- *Preakeři (používají ukradené telekomunikační informace pro přístup k dalším PC),*
- *Knackeri (odstraňují ochranný kód programů za účelem jeho volného používání).*

Z uvedených poznatků vyplývá, že demokratické státy musí v boji s terorismem řešit dilema vztahu osobní svobody a společenské nebezpečnosti a s ní úzce související bezpečnosti informačních technologií. Výše uvedené aktivity jsou vždy ze společenského hlediska nebezpečné a hranice mezi jejich „sportovním“, kriminálním či čistě teroristickým zneužitím je velmi zřetelná.

Z toho důvodu pokládá již dnes řada států jakýkoliv pokus o zneužití informačních technologií, bez ohledu na jeho prvotní motivaci, za teroristický čin. Takový postoj je pochopitelný v souvislosti s faktem, že prakticky všechny významné kriminální a teroristické organizace i zpravodajské služby disponují skupinami kvalifikovaných odborníků, jejichž úkolem je pronikání do informačních systémů protivníka.

1.4.3 *Psychologický terorismus*

Pod termínem terorismus si veřejnost obvykle představuje použití nejhrubších forem násilí. Z hlediska teroristů jsou však takové akce pouze prostředkem k pronikání do sdělovacích prostředků, k dosažení potřebné publicity a k zajištění pozornosti širokých skupin obyvatelstva. Dosažení takového stavu jim následně umožňuje psychologicky působit na veřejnost a cíleně a sofistikovaně měnit její postoje. V této souvislosti lze pak chápat terorismus jako specifickou formu psychologické války.

Psychologická válka je na rozdíl od psychologického terorismu vedena ve válečném období a je směřována proti nepřátelskému lidskému potenciálu, za účelem změny jeho názorů, postojů a následně chování. V průběhu válečného konfliktu je hlavním cílem vedení psychologické války paralyzovat vůli protivníka i civilního obyvatelstva k odporu a k boji.

Psychologický terorismus je na rozdíl od psychologické války využíván i v mírové době. Používá řadu nástrojů a metod shodných s principy psychologické války, které cílevědomě ovlivňují rozhodování a chování cílových skupin.

Nezbytným předpokladem úspěchu psychologické války je současné vedení informační války stejně tak, jako z hlediska vedení teroristických psychologických operací nutností využívání informačního terorismu.

Tyto dvě formy terorismu jsou na sobě existenčně závislé a jedna bez druhé nemůže v delším časovém horizontu existovat. V daném kontextu pak můžeme psychologický terorismus vymezit následovně:

„Psychologický terorismus je plánované použití propagandy a dalších psychologických prostředků v době míru, za účelem ovlivnění názorů, emocí, postojů a chování jednotlivců či cílových skupin populace tak, aby přímo nebo svými důsledky ohrožovaly bezpečnost a ústavní principy státu.“

Psychologický terorismus, stejně jako psychologická válka, je zaměřen na vědomí lidí a snaží se ovlivnit jejich chování a rozhodování prostřednictvím psychologických operací.

Psychologickou operaci je tedy možné považovat za základní prvek vedení psychologické války. Ty mohou mít mnoho forem a jsou obvykle namířeny proti konkrétní cílové skupině za účelem jejího zmanipulování a vyvolání požadované reakce (formy chování) jejich členů.

K tomuto účelu používají organizátoři psychologických operací celou řadu prostředků, mezi něž patří například propaganda, dezinformace, podvrhy, falšování dokumentů atd.

Cílem působení komplexu vlivů odvíjejících se z použitých prostředků je vyvinout na protivníka (například na vládu nebo jednotlivce) takový psychologický tlak, který ho nutí k jednání oslabujícím jeho materiální, mocenskou i morální pozici.

Jedná se tedy o plánované aktivity v míru i ve válce, zaměřené proti nepřátelské, neutrální i přátelské veřejnosti, za účelem ovlivnění jejich postojů a chování a následného dosažení politických a vojenských (aplikovaně ekonomických, náboženských, sociálních atd.) cílů.

Vedení psychologické operace je však velice náročnou činností, která vyžaduje relativně hluboké speciální znalosti či zkušenosti a náročné plánování, přičemž samotné plánování probíhá v několika fázích:

První fáze

V první fázi plánování operace jsou stanoveny cíle operace a analyzovány podmínky a vztahy cílové skupiny. Pro tyto účely je třeba důkladně prostudovat její historii, geografické podmínky, hodnotovou strukturu, hierarchii, sociální klima, ideologii, ekonomické vztahy, vztah k náboženství atd. Primárním cílem je v tomto případě najít přitažlivá a neuralgická témata, na něž bude cílová skupina reagovat.

Druhá fáze

V druhé fázi jsou především objekty zájmu lidé, kteří mají ve skupině významnou formální i neformální pozici. Podpora prezentace jejich názorů, posilování vlivu, či naopak jejich diskreditace může výrazně ovlivnit formování postojů u ostatních členů skupiny k určitému problému.

Třetí fáze

Třetí fáze plánování je zaměřena na formulaci konkrétního „sdělení“, které bude cílové skupině předneseno a bude ji ovlivňovat. Základním předpokladem jeho úspěšnosti je, aby bylo v souladu s výsledky předcházející analýzy, a jeho skutečná či zdánlivá věrohodnost. Rozhodující pro jeho úspěšnost jsou zejména následující faktory:

- *forma sdělení,*
- *racionální informace,*
- *zjevný obsah sdělení,*
- *četnost a frekvence opakování,*
- *skrytý obsah sdělení,*
- *výběr vhodných sdělovacích prostředků,*
- *zpětná vazba.*

Psychologická operace je tedy založena na cílevědomém využití již existující nebo uměle vytvořené situace, ve které je cílová skupina účelově informována prostřednictvím sdělovacích prostředků s cílem vyvolat u ní požadovaný typ reakcí.

K tomuto účelu jsou používány psychologické manipulace, tzv. účelové postupy, jejichž cílem je vložení cílevědomě vybraných či upravených informací do vědomí (do podvědomí) člověka či skupiny lidí, s cílem docílit jejich indoktrinaci (změny postojů). Nástroje používané k tomuto účelu mohou být založeny na využití logické nebo emocionální argumentace, na psychologických, sociálních či fyziologických principech.

Základním předpokladem úspěšné indoktrinace je vytvoření emočně vypjaté situace. Ve sféře terorismu obvykle na základě rozvinuté frustrace nebo deprivace, většinou související s použitím různých forem násilí. V tomto typu situací dochází k potlačení kognitivních mechanismů a naopak k extrémnímu růstu převážně negativních emocí. Lidé vystavení tlaku ohrožujícímu jejich základní hodnoty mají pak zvýšenou tendenci k nekritickému přijímání vnějších informací a k následné změně chování, která je často iracionální.

Psychologické manipulace mohou mít různou úroveň a intenzitu a v žádném případě nejsou spojeny pouze s negativními vlivy. Vzpomeňme na reklamní kampaně.

Propaganda je základním nástrojem psychologické války a psychologického terorismu. Při vymezení obsahu tohoto termínu existuje řada definic různých autorů. Přesto lze na jejich základě odvodit, že uvedený termín vyjadřuje záměrnou a sofistikovanou činnost, jejímž cílem je s pomocí účelově vybraných informací vyvolat u cílové skupiny takové formy chování, které jsou v souladu se zájmy propagandisty.

Na základě znalosti zdrojů, ověřitelnosti a pravdivosti informací, lze propagandu rozlišit na bílou (selektivně použité pravdivé informace z ověřených zdrojů), šedou (částečně pravdivé či upravené informace z problematicky ověřitelných zdrojů) a černou (lživé, účelově používané informace - dezinformace, z falešných či neexistujících zdrojů).

Pro vedení propagandy je typické využití široké palety různých masových médií, například plakátů, filmů, televizních programů, inzerátů, novinářských tiskových forem a počítačové techniky. Propaganda není ideologie, ale nástroj ovlivňování, který je k dispozici politickým, náboženským či jiným organizacím.

Její sílu a možnosti je možné demonstrovat na událostech z minulosti, kdy například záběry televizních kamer a novinové články dokázaly svým působením na veřejné mínění ve velmi krátké době donutit západoevropské země a Spojené státy americké ke stažení vojenských sil z Libanonu či ze somálského Mogadisha a k přehodnocení jejich diplomatických, politických i vojenských aktivit v krizových regionech.

Z výše řečeného je tedy patrné, že terorismus propagandu využívá, je s ní bezprostředně spojen a je na ní existenčně závislý, přičemž teroristické operace nemají fakticky z vojenského či z mocenského hlediska žádný význam. Jejich hlavním smyslem je pouze manipulace a změna veřejného mínění.

Současně je však potřebné zdůraznit, že psychologické operace mohou být využity také jako protizbraň formou public relations, jejichž cílem může být například eliminace teroristické (nepřátelské) propagandy nebo příprava veřejnosti na možnost teroristických útoků.¹⁶

¹⁶ Brzybohatý, M. *Současné vývojové trendy terorismu a vybrané pedagogické problémy výcviku speciálních jednotek*. Policejní akademie České republiky, 2001, s. 13-20.

2 VÝZNAMNÉ DOKUMENTY OSN ZAMĚŘENÉ PROTI TERORISMU

Organizace spojených národů není samozřejmě jediná, která se bojem proti mezinárodnímu terorismu aktivně zabývá, ale vzhledem k tomu, že sdružuje téměř 200 zemí celého světa, dalo by se říci, že je nejvýznamnější institucí tohoto druhu na světě. Mezi další významné uskupení, které se mimo jiné bojem proti terorismu zabývají, můžeme jmenovat například Evropskou unii, Severoatlantickou alianci či Radu Evropy.

Organizace spojených národů se zabývá problematikou terorismu na právní i politické úrovni. V právní sféře vytvořily specializované orgány Organizace spojených národů jako například Organizace pro civilní letectví (ICAO), Mezinárodní námořní organizace (IMO) a Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA), síť mezinárodních dohod představujících základní právní nástroje pro boj s terorismem. Patří k nim:

- *Úmluva o trestných a dalších nežádoucích činech páchaných na palubě letadel (Tokio, 1963)*
- *Úmluva o potlačení nezákonných únosů letadel (Haag, 1970)*
- *Úmluva o potlačení nezákonné činnosti ohrožující bezpečnost civilního letectví (Montreal, 1971)*
- *Úmluva o prevenci a postihu zločinů proti mezinárodně chráněným osobám včetně diplomatických představitelů (New York, 1973)*
- *Úmluva o fyzické ochraně jaderného materiálu (Víděň, 1980)*
- *Protokol o potlačení nezákonné činnosti na mezinárodních civilních letištích (Montreal, 1988)*
- *Úmluva o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (Řím, 1988)*
- *Protokol o potlačení trestné činnosti ohrožující bezpečnost stálých plošin umístěných na kontinentálním šelfu (Řím 1988)*
- *Úmluva o označování plastických výbušnin pro účely detekce (Montreal, 1991)*

Valné shromáždění přijalo následující čtyři úmluvy:

- *Úmluvu proti braní rukojmích (1979)*
- *Úmluvu o bezpečnosti zaměstnanců OSN a přidružených pracovníků (1994)*
- *Mezinárodní úmluvu o potlačení teroristických pumových útoků (1997)*
- *Mezinárodní úmluvu o potlačení financování terorismu (1999)*¹⁷

2.1 Úmluva o trestných a dalších nežádoucích činech páchaných na palubě letadel (Tokio, 1963)

Jedná se o historicky nejstarší ze všech uvedených úmluv. Jako protiteroristická smlouva má omezený význam, protože jejím smyslem není trestní postih pachatelů, ale spíše odstranění nepříznivých následků jejich činů a obnovení nerušeného provozu letecké dopravy.

Tato Úmluva se vztahuje na činy ohrožující bezpečnost civilních letadel za letu. Stanoví, že má-li velitel letadla závažné důvody se domnívat, že některá osoba spáchala nebo se chystá spáchat trestný nebo jiný čin uvedený v čl. 1 Úmluvy, může vůči této osobě učinit přiměřená opatření včetně omezení, která jsou nezbytná k ochraně bezpečnosti letadla nebo osob či majetku v letadle, nebo k zachování pořádku a kázně na palubě, nebo k tomu, aby mohl takovou osobu předat příslušným orgánům nebo ji vysadit na nejbližším letišti, kde může přistát.

Úmluva ukládá smluvním státům, aby takto vysazenou osobu, která je podezřelá za spáchání trestného činu na palubě letadla, vzaly do vazby a aby vrátily kontrolu nad letadlem oprávněnému veliteli letadla.

¹⁷ *Fakta a čísla OSN*. Informační centrum OSN v Praze, 2005, s. 233-234.

2.2 Úmluva o potlačení nezákonných únosů letadel (Haag, 1970)

Jde o první klasickou smlouvu k trestnímu postihu tzv. leteckého pirátství jako jedné z forem terorismu. Tato smlouva především obsahuje závazek ke kriminalizaci, tj. stanovení za trestný čin jednání kterékoli osoby, která na palubě letadla během letu protiprávně, za použití násilí nebo hrozby násilím nebo jakékoliv jiné formy zastrašování, se zmocní tohoto letadla nebo vykonává nad ním kontrolu nebo se pokusí o jakýkoliv takový čin (čl. 1).

Úmluva dále ukládá smluvním stranám, aby uložily za tyto trestné činy přísné tresty (čl. 2). Dalším klíčovým ustanovením je úprava jurisdikce států (čl. 4). Smlouva tak vymezuje okruh států, které mají primární jurisdikci ve vztahu k těmto činům, na základě principu teritoriality (stát, na jehož území přistane letadlo s údajným pachatelem) a registrace letadla, na jehož palubě byl spáchán trestný čin.

Haagská úmluva jako první z řady protiteroristických úmluv založených na principu *aut dedere aut judicare* pak stanoví povinnost státu vydat pachatele, kterého má na svém území, státu s primární jurisdikcí, anebo případ předložit svým příslušným orgánům ke stíhání (podle subsidiárního principu univerzality).

Kromě toho si smluvní státy navzájem poskytnou v co největší míře pomoc v souvislosti s trestním řízením zahájeným pro trestný čin zmocnění se letadla a jiné činy spáchané proti cestujícím nebo posádce (čl. 10).

2.3 Úmluva o potlačení nezákonné činnosti ohrožující bezpečnost civilního letectví (Montreal, 1971)

Je další z protiteroristických instrumentů, který rozšířil trestní postih i na další útoky proti letadlům (včetně bombových) nebo jejich bezpečnému provozu. Úmluva především obsahuje závazek adaptace (harmonizace) trestního zákonodárství tak, aby jako trestné činy byly postižitelné akty osob, které spáchají násilný čin proti osobě na palubě letadla za letu, jestliže tento čin může ohrozit bezpečnost tohoto letadla; nebo zničí letadlo v provozu nebo způsobí škodu takovému letadlu, která ho učiní neschopným letu, nebo která může ohrozit jeho bezpečnost za letu; nebo zničí nebo poškodí zařízení sloužící řízení leteckého provozu nebo zasahuje do jejich provozu, jestliže kterýkoli takový čin může ohrozit bezpečnost letadel za letu; nebo sdělí informaci, o které ví, že není pravdivá, čímž ohrozí bezpečnost letadla za letu. Je dále stanovena trestnost pokusu a spolupachatelství některého z uvedených činů (čl. 1).

Podobně jako v Haagské úmluvě, se i v Montrealské úmluvě určuje tzv. mezinárodní prvek, tedy, že podle ní vymezené trestné činy se uplatní tehdy, když místo startu nebo přistání letadla, ať skutečné či zamyšlené, je mimo území státu registrace, nebo trestný čin byl spáchán na území jiného státu než státu registrace letadla (čl. 4). Stejná formulace upravuje i povinnost států stanovit přísné tresty (čl. 3).

Každý smluvní stát učiní nezbytná opatření k uplatnění své pravomoci (primární jurisdikce) nad trestnými činy v případech, když trestný čin byl spáchán na území tohoto státu, nebo proti letadlu nebo na palubě letadla registrovaného v tomto státu, když letadlo, na jehož palubě byl spáchán trestný čin, přistane na jeho území s údajným pachatelem, který je ještě na palubě, anebo když trestný čin byl spáchán proti letadlu nebo na palubě letadla pronajatého bez posádky nájemci, který má v tomto státu hlavní místo obchodního provozu, a jestliže nájemce nemá takové obchodní místo, má-li v něm své trvalé bydliště.

Kromě toho stejně jako Haagská úmluva i tato smlouva předvídá subsidiární uplatnění univerzální jurisdikce jako alternativy k extradici pachatele a vzájemnou právní pomoc v souvislosti s trestním řízením ve věci předmětných činů (čl. 11).

2.4 Úmluva o prevenci a postihu zločinů proti mezinárodně chráněným osobám včetně diplomatických představitelů (New York, 1973)

Úmluva nejprve definuje mezinárodně chráněné osoby, jimiž jsou hlava státu, předseda vlády a ministr zahraničních věcí, kdykoliv jsou v cizím státě, a dále i zástupce mezinárodní organizace mezivládní povahy, který v době a na místě spáchání trestného činu proti němu, jeho úředním místnostem, jeho soukromému obydlí nebo jeho dopravním prostředkům, je oprávněn požívat v souladu s mezinárodním právem zvláštní ochrany proti jakémukoli útoku proti jeho osobnosti, svobodě nebo důstojnosti, jakož i členové jeho rodiny žijící s ním v jeho domácnosti (čl. 1).

Newyorská úmluva pak stanoví povinnosti kriminalizovat a trestat přiměřenými tresty s přihlédnutím k jejich závažnému charakteru trestné činy vraždy, únosu nebo jiného útoku proti osobnosti nebo svobodě osoby požívající mezinárodní ochrany; násilného útoku proti úředním místnostem, soukromému obydlí nebo dopravním prostředkům osoby požívající mezinárodní ochrany, který může ohrozit její osobnost nebo svobodu; hrozby jakéhokoliv takového útoku; pokusu o jakýkoli takový útok; účastenství na jakémkoliv takovém útoku (čl. 2).

Jurisdikce smluvního státu pro některý z uvedených trestných činů je dána, jestliže byl čin spáchán na území tohoto státu nebo na palubě lodi nebo letadla registrovaného v tomto státě (princip teritoriality); nebo jestliže trestný čin je spáchán proti osobě požívající mezinárodní ochrany, která má takové postavení v souvislosti s funkcemi, které vykonává jménem tohoto státu (princip ochrany). Jurisdikce státu je podpůrně určena i v případě, že pachatel je na jeho území a nebude vydán jinému státu příslušnému podle výše uvedených kritérií (čl. 3).

Úmluva dále obsahuje závazky k extradici (v souladu se zásadou *aut dedere aut judicare*) a vzájemné právní pomoci v rámci trestního řízení.

2.5 Úmluva o fyzické ochraně jaderného materiálu (Vídeň, 1980)

Je první ze smluv, kterou lze zařadit do skupiny smluv o kontrole a eliminaci prostředků zneužívaných při teroristických činech, i když často bývá uváděna spíše v kontextu mezinárodněprávní úpravy mírového využívání jaderné energie nebo mezinárodního práva životního prostředí.

Úmluva se vztahuje pouze na jaderný materiál určený k mírovým účelům, a to zejména při jeho mezinárodní přepravě, ale také při jeho vnitrostátním používání, skladování a přepravě (čl. 1). Klíčový závazek je obsažen v čl. 3, podle kterého každá smluvní strana přijme preventivní opatření, aby byl jaderný materiál na jejím území chráněn na úrovni popsané v Příloze 1.

Státy se dále zavazují v případě krádeže či jiného protiprávního zmocnění se jaderného materiálu spolupracovat s kterýmkoli státem, který o to požádá, a pomoci mu k znovunabytí takového materiálu (čl. 5).

Úmluva dále obsahuje i trestněprávní ustanovení, především závazek kriminalizovat následující úmyslné činy:

- a) protiprávní přijetí, držbu, používání, přepravu, úpravu, likvidaci nebo rozptyl jaderného materiálu, jež způsobí smrt nebo vážné zranění kterékoli osobě nebo značnou škodu na majetku,
- b) krádež nebo loupež jaderného materiálu,
- c) zpronevěru nebo podvodné získání takového materiálu,
- d) vymáhání jaderného materiálu hrozbou použití síly nebo jakoukoliv jinou formou zastrašování (čl. 7).

Smluvní státy se zavazují stanovit na uvedené trestné činy přiměřené tresty.

Podle čl. 8 každá strana přijme opatření nezbytná k založení své jurisdikce na uvedenými trestnými činy v případech, kdy byly spáchány na území tohoto státu nebo palubě lodi či letadla registrovaným v tomto státě, anebo kdy domnělý pachatel je jeho občanem. Nadto Úmluva státům ukládá založit univerzální jurisdikci za předpokladu, že se domnělý pachatel nachází na jejich území a není vydán do státu s primární jurisdikcí. V takovém případě se uplatní zásada *aut dedere aut judicare* (čl. 10).

Jak se postupem času ukázalo, tato Úmluva má celou řadu nedostatků. Nevztahuje se na jaderný materiál určený k jiným než mírovým účelům (tj. její úpravě se zcela vymykají například všechny jaderné a radiologické zbraně) a nedostatečně pokrývá zacházení s jadernými materiály na území států, neboť se soustřeďuje především na jejich mezinárodní přepravu.

Dále nerozlišuje jaderný terorismus od jiných forem kriminálních aktivit, neobsahuje řešení některých důležitých otázek (například restituce jaderných materiálů jejich legitimním vlastníkem) a zavazuje relativně málo států.

V druhé polovině 90. let 20. století se v souvislosti s proměnami mezinárodně bezpečnostního prostředí začalo diskutovat o nutnosti doplnění stávající právní úpravy boje proti jadernému a radiologickému terorismu na univerzální úrovni.

Zpočátku se uvažovalo o možnosti změny Úmluvy o fyzické ochraně jaderného materiálu tak, jak je předvídá čl. 20 tohoto dokumentu, později však byla tato myšlenka v důsledku zmíněných nedostatků Úmluvy opuštěna a převážil názor, že by bylo vhodnější vypracovat zcela nový smluvní instrument, jenž by také danou problematiku pojál komplexněji.

2.6 Protokol o potlačení nezákonné činnosti na mezinárodních civilních letištích (Montreal, 1988)

Jde o smluvní instrument doplňující Montrealskou úmluvu (1971) tak, že rozšiřuje působnost jejích stanovení i na další teroristické činy spáchané na letištích sloužících mezinárodnímu civilnímu leteckému provozu. Týká se násilných činů proti osobám na těchto letištích i proti letištním zařízením nebo letadlům na zemi.

2.7 Úmluva o potlačení protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby (Řím, 1988)

Tato Úmluva se vztahuje na teroristické aktivity na lodích, přičemž se jedná o smlouvu, která byla vypracována na půdě Mezinárodní námořní organizace, jež vytvořila právní režim použitelný na činy proti mezinárodní námořní plavbě, který se podobá smluvním režimům k potlačení činů proti civilnímu letectví.

Tato Úmluva měla vyplnit mezeru v mezinárodním právu, která se ukázala v případě únosu italské osobní lodi Achille Lauro (1985). Úmluva definuje jako trestné činy (čl. 3) protiprávní a úmyslné jednání osob směřující k převzetí kontroly nad lodí pomocí násilí, hrozby či zastrašování; násilné jednání proti osobě na palubě lodi, pokud takový čin může ohrozit bezpečnost plavby; umístění výbušného zařízení nebo látky schopné zničit loď; a rovněž další činy proti bezpečnosti lodi.

Úmluva dále obsahuje poměrně podrobnou úpravu pro výkon trestní jurisdikce států. Zakládá dva typy jurisdikce, přičemž obligatorní je založena na principu teritoriality (území státu včetně teritoriálního moře), na právu vlajky lodi, kde byl čin spáchán, a konečně i na principu personality (občanství pachatele).

Úmluva připouští dále fakultativní jurisdikci, podle které může stát rozšířit svou kompetenci na stíhání činů spáchaných bezdomovcem (apatridou) a obvyklým pobytem na jeho území, nebo některých činů proti jeho národním zájmům či bezpečnosti (princip ochrany). Stejně jako jiné úmluvy stanoví povinnost státu, který má pachatele ve své moci, přistoupit k jeho vydání nebo trestního stíhání.

2.8 Protokol o potlačení trestné činnosti ohrožující bezpečnost stálých plošin umístěných na kontinentálním šelfu (Řím, 1988)

Jedná se o smluvní instrument doplňující výše popsanou Úmluvu, který se vztahuje na teroristické činy páchané na plošinách umístěných na kontinentálním šelfu. I tento protokol je založen na aplikaci zásady *aut dedere aut judicare* a na vzájemné právní pomoci při trestním stíhání.

2.9 Úmluva o označování plastických výbušnin pro účely jejich detekce (Montreal, 1991)

Jedná se o instrument, který je čistě preventivní povahy. Sestává se ze dvou částí, tj. samotné Úmluvy a Technické přílohy, která tvoří integrální součást Úmluvy.

Tato smlouva, která byla sjednána po teroristickém výbuchu v letadle na lince Pan Am 103 nad Lockerbie, se snaží o kontrolu a omezení používání neoznačených a neodhalitelných plastických trhavin. Smluvní strany se zavázaly zajistit na svých územích účinnou kontrolu plastických trhavin, které neobsahují jednu z detekčních látek popsanych v Technické příloze.

Každý stát musí mimo jiné přijmout účinná opatření k zákazu výroby neoznačených plastických trhavin a k zabránění jejich dovozu nebo vývozu, nutná opatření k uplatnění přísné kontroly nad držením a převodem neoznačených trhavin vyrobených či dovezených před vstupem Úmluvy v platnost, dále přijmout nezbytná opatření k zajištění, aby všechny zásoby neoznačených trhavin byly zničeny, spotřebovány, označeny nebo trvale zneškodněny do tří let (u vojenských a policejních skladů do patnácti let).

Ačkoliv jsou smluvní státy povinni zajistit dodržování těchto ustanovení na svých územích, Úmluva sama nezakládá nové skutkové podstaty trestných činů, které by podléhaly režimu stíhání nebo extradice. Tím se odlišuje od ostatních protiteroristických úmluv.

2.10 Úmluva proti braní rukojmích (1979)

Braní rukojmí patří mezi poměrně rozšířenou metodu terorismu. Přesto po dlouhou dobu nebyl postih těchto činů mezinárodně upraven, takže mohly být postiženy jen nepřímo, pokud se na ně vztahovaly definice teroristických činů obsažené v jiných instrumentech (například v úmluvách proti leteckému pirátství, popřípadě činy proti mezinárodně chráněným osobám ve smyslu Newyorské úmluvy z roku 1973). Nicméně potřeba reagovat i na teroristické činy, které nebyly postižitelné podle starších úmluv, vedla k tomu, že na půdě Organizace spojených národů byla přijata Úmluva proti braní rukojmí.

Trestného činu braní rukojmí ve smyslu této Úmluvy se dopouští kterákoli osoba, která se zmocní jiné osoby („rukojmí“) nebo ji zadrží a hrozí jejím usmrčením, zraněním nebo dalším zadržováním s cílem donutit třetí stranu, ať již stát, mezinárodní mezivládní organizaci, fyzickou nebo právnickou osobu nebo skupinu osob, aby učinili jakýkoliv čin, nebo aby se jakéhokoli činu zdrželi jako výslovnou nebo nepřijemnou podmínku propuštění rukojmí (čl. 1).

Úmluva ukládá smluvním stranám kromě prevence i závazky k trestnímu postihu. Vedle povinnosti kriminalizace braní rukojmí jde o založení trestní jurisdikce, pokud byl některý z činů spáchán na jeho území nebo na palubě lodi nebo letadla registrovaným v tomto státě, kterýmkoli jeho státním občanem nebo, považuje-li to tento za příslušné, těmi osobami bez státní příslušnosti, které mají své obvyklé bydliště na jeho území, k tomu, aby tento stát donutil k jakémukoli činu nebo aby se jakéhokoli činu zdržel, nebo vůči rukojmí, které je státním občanem tohoto státu, jestliže tento stát považuje přijetí opatření za vhodné.

Podle čl. 5 odst. 1 je tak rozšířena jurisdikce státu (oproti jinak běžnému principu teritoriálnímu a personálnímu) o obligatorní uplatnění principu ochrany a fakultativní princip pasivní personality, avšak není stanovena žádná priorita pro řešení případného kompetenčního konfliktu.

Kromě toho Úmluva po vzoru ostatních protiteroristických smluv předvídá i subsidiární uplatnění univerzální jurisdikce podle zásady *aut dedere aut iudicare*.

Extradice však není automatická, jelikož čl. 9 odst. 1 obsahuje tzv. francouzskou klauzuli, podle které může dožádaný stát odmítnout vydání, pokud má vážné důvody k tomu, aby se domníval, že žádost o vydání pro trestný čin uvedený v čl. 1 byla učiněna za účelem stíhání nebo trestání osoby pro její rasu, náboženství, národnost, etnický původ nebo politické přesvědčení.

Tato Úmluva se také nepoužije tam, kde trestný čin byl spáchán uvnitř jednoho státu, rukojmí a údajný pachatel jsou státními občany tohoto státu a údajný pachatel je dopaden na jeho území (čl. 13).

Úmluva, která se snažila vyplnit mezeru v mezinárodních instrumentech proti terorismu, se ovšem dotkla problematiky, která již byla rovněž regulována pravidly mezinárodního humanitárního práva, jež také kriminalizuje braní rukojmí. Proto se čl. 12 Úmluvy snaží vyloučit možný konflikt.

2.11 Úmluva o bezpečnosti zaměstnanců OSN a přidružených pracovníků (1994)

Jedná se o instrument, který je v mnohém podobný již zmiňované Úmluvě o prevenci a postihu zločinů proti mezinárodně chráněným osobám včetně diplomatických představitelů (New York, 1973).

Jako odpověď na chybějící právní regulaci a značné reálné nebezpečí, kterému musí čelit zejména civilní pracovníci i příslušníci mírových sil Organizace spojených národů, kteří plní například tradiční úkoly při kontrole pořádku v krizových oblastech světa, byla na půdě Organizace spojených národů v New Yorku vypracována a přijata tato Úmluva, která obsahuje závazky jak preventivní, tak represivní povahy.

Úmluva nejprve podrobně vymezuje osoby a operace Organizace spojených národů, na které se vztahuje (čl. 1). Definice skutkových podstat v tomto instrumentu se dosti podobá Úmluvě (1973) a zahrnuje vraždu, únos nebo jiný útok na osobu či svobodu kteréhokoli takového zaměstnance, násilný útok na úřední budovy, soukromé bydliště nebo dopravní prostředky kteréhokoli takového zaměstnance, který může ohrozit tuto osobu nebo její svobodu, jakož i hrozbu, pokus a účastenství na takovém útoku (čl. 9).

Podobně jako jiné úmluvy proti terorismu i tato Úmluva upravuje primární (obligatorní) jurisdikci států podle principu teritoriality a personality, ale také fakultativní jurisdikci, kterou státy mohou uplatnit z titulu pasivní personality nebo ochrany, a konečně subsidiární univerzální jurisdikci každého státu, který má údajného pachatele na svém území, pokud ho nevydá ke stíhání kompetentnímu státu (čl. 10).

Teroristické činy proti pracovníkům Organizace spojených národů mají ovšem z juristického hlediska dvojakou povahu, protože souvisí i s problematikou mezinárodního humanitárního práva a zločiny podle mezinárodního práva. Přesto si Úmluva (1994) zaslouží být uvedena i v kontextu mluvních instrumentů mezinárodního práva trestního určených v boji proti terorismu.

2.12 Mezinárodní úmluva o potlačení teroristických pumových útoků (1997)

Tato Úmluva rozšířila právní rámec pro mezinárodní spolupráci při vyšetřování, stíhání a extradici osob, jež se podílejí na teroristických bombových útocích.

Trestného činu ve smyslu této Úmluvy se dopustí kterákoli osoba, jestliže protiprávně a úmyslně sestrojí, umístí, vypustí nebo odpálí výbušninu nebo jiné nebezpečné zařízení ve veřejných prostorách, do veřejných prostor nebo proti veřejným prostorám, na území státu nebo vládního zařízení, do systému veřejné dopravy nebo zařízení infrastruktury:

- a) s úmyslem způsobit smrt nebo vážné zranění, nebo
- b) s úmyslem způsobit rozsáhlé škody na příslušném místě, zařízení nebo systému, kde takové škody mají za následek či je pravděpodobné, že by měly za následek značné ekonomické ztráty.

Podobně jako starší protiteroristické smlouvy i tato Úmluva ukládá, že každá smluvní strana přijme nezbytná opatření k přijetí právní úpravy, kterými se činy vyjmenované v čl. 2 stanou trestnými činy podle jejího vnitrostátního práva, a ke stanovení přiměřených trestů za tyto trestné činy s přihlédnutím k jejich závažnému charakteru.

Tato smlouva však obsahuje podstatně širší úpravu trestní jurisdikce (čl. 6). Každá smluvní strana přijme nezbytná opatření pro stanovení své obligatorní jurisdikce nad uvedenými činy, pokud trestný čin je spáchán na území tohoto státu (princip teritoriality), nebo trestný čin je spáchán na palubě plavidla plujícího pod vlajkou tohoto státu nebo na palubě letadla, které je evidováno podle zákonů tohoto státu v době, kdy byl spáchán příslušný trestný čin (princip registrace), trestný čin je spáchán proti státnímu příslušníkovi tohoto státu (pasivní personalita), nebo trestný čin je spáchán proti státu nebo vládnímu zařízení tohoto státu v zahraničí, včetně velvyslanectví nebo jiných diplomatických či konzulárních prostor tohoto státu, nebo trestný čin je spáchán bezdomovcem, který se na území tohoto státu obvykle zdržuje, nebo trestný čin je spáchán v pokusu přinutit stát nebo mu zabránit vykonat nějaký čin, nebo trestný čin je spáchán na palubě letadla, které je provozováno vládou tohoto státu (princip ochrany).

Úmluva rovněž předvídá subsidiární postih jako alternativu k extradici (*aut dedere aut judicare*), jakož i dosti podrobnou úpravu vydávání a dalších forem poskytování vzájemné právní pomoci.

Tato Úmluva se však nepoužije, pokud trestný čin byl spáchán v jednom státě, domnělý pachatel a oběti jsou občany tohoto státu, domnělý pachatel je nalezen na území tohoto státu a žádný jiný stát není oprávněn vykonat jurisdikci (čl. 3). Rovněž se nepoužije v případě činnosti ozbrojených sil během ozbrojeného konfliktu, jak jsou tyto pojmy chápány v mezinárodním humanitárním právu (čl. 19).

2.13 Mezinárodní úmluva o potlačení financování terorismu (1999)

Jde o první skutečně obecně pojatou teroristickou smlouvu, která se nezabývá pouze určitým typem či prostředkem teroristických aktivit, nýbrž postihuje to, co je společné terorismu vůbec a zároveň nebylo upraveno v již existujících mnohostranných právních instrumentech, tj. financování mezinárodního terorismu.

Úmluva především zavádí nový trestný čin financování terorismu, kterého se dopustí jakákoliv osoba, jestliže jakýmkoliv prostředky, přímo či nepřímo, protiprávně a úmyslně poskytne nebo shromažďuje finanční prostředky s úmyslem, aby byla použity, nebo s vědomím, že mají být použity, ať už plně nebo zčásti, za účelem uskutečnění nějakého z trestných činů definovaných v jedné ze smluv uvedených v příloze.

Druhou alternativu trestného činu představuje financování za účelem uskutečnění jakéhokoliv jiného činu zamýšleného k tomu, aby způsobil smrt nebo vážné tělesné zranění občana nebo jakékoliv jiné osoby nehrající aktivní úlohu v nepřátelských akcích za situace ozbrojeného konfliktu, je-li účelem takového činu, ať už v důsledku jeho povahy nebo kontextu, zastrašit obyvatelstvo nebo přinutit vládu nebo mezinárodní organizaci, aby uskutečnila nebo se zdržela uskutečnění jakéhokoliv činu.

Jde o mimořádně významné ustanovení, které nepřímo podává první moderní a široce akceptovanou definici terorismu. Třebaže žádná definice v právu není a asi nemůže být dokonalá, přesto lze u tohoto pokusu o pojmové uchopení terorismu ocenit několik prvků:

- a) jde o násilný čin namířený proti životu a zdraví civilních osob (první či přímý objekt),
- b) je vyloučeno, aby byl za teroristický akt kvalifikován legální způsob boje (útoky proti nepřátelským kolaborantům) v rámci ozbrojeného konfliktu, kterýžto pojem dnes zahrnuje nejen klasický mezinárodní konflikt, ale i národněosvobozenecký boj a občanskou válku,

- c) typickým účelem terorismu je vyvolat strach u obyvatelstva (tj. nestačí zastrašování konkrétní osoby například se zjištěným cílem či zastrašování svědka, což je typické spíše pro organizovaný zločin),
- d) dalším typickým znakem teroristických akcí bývá určitý politický cíl, tj. přinutit vládu k určitému konání či opomenutí,
- e) dalším, nepřímým objektem teroristického činu může být nejen vláda jednotlivého státu, ale i mezinárodní organizace.

Úmluva nejen vymezuje nové skutkové podstaty, ale současně zavazuje smluvní státy, aby zajistily kriminalizaci těchto činů podle vnitrostátního práva a jejich trestání přiměřenými sankcemi (čl. 4). Kromě toho každý smluvní stát musí přijmout v souladu se svými vnitrostátními právními principy nezbytná opatření k uplatnění odpovědnosti právnické osoby (sídlící na jeho území nebo vytvořené podle jeho zákonů), jestliže se fyzická osoba odpovědná za řízení nebo kontrolu této právnické osoby dopustila některého z výše uvedených trestných činů. Odpovědnost právnických osob může být trestněprávní, civilněprávní nebo správní, musí být prováděna účinnými, úměrnými a odrazujícími sankcemi, jež mohou zahrnovat peněžní sankce (čl. 5).

Jde o instrument k usnadnění spolupráce států při potírání financování mezinárodního terorismu, který však současně respektuje suverenitu každého státu (čl. 3). Proto se Úmluva nepoužije, pokud je trestný čin spáchán v jednom státě, údajný pachatel je občanem tohoto státu a je přítomen na jeho území a žádný jiný stát není oprávněn uplatňovat jurisdikci podle čl. 7 odst. 1 nebo 2.

Z těchto ustanovení vyplývá, že primární a obligatorní jurisdikci má smluvní stát nad vymezenými trestnými činy, pokud jsou spáchány na jeho území, nebo na palubě lodi nebo letadla pod vlajkou tohoto státu, nebo spáchány občanem tohoto státu.

Vedle teritoriální a personální jurisdikce Úmluva dovoluje státu založit ještě jurisdikci (fakultativní) pro případ jednání směřujícího k uskutečnění trestného činu na území tohoto státu nebo proti jeho občanovi (teorie účinků a pasivní personality), proti některému vládnímu zařízení tohoto státu k nějakému jednání (princip ochrany), nebo v případě trestného činu spáchaného bezdomovcem s obvyklým bydlištěm na území tohoto státu, anebo spáchaného na palubě letadla provozovaného vládou tohoto státu.

Úmluva dále stanoví závazek smluvního státu vydat pachatele, který je přítomen na jeho území, státu kompetentnímu podle čl. 7, anebo předat případ svým orgánům za účelem stíhání (čl. 10). Pokud vnitrostátní právo státu dovoluje vydat vlastního občana pouze za podmínky, že tato osoba bude vrácena k výkonu trestu uloženého v řízení, kvůli němuž byla extradice požadována, bude taková podmíněná extradice postačující pro splnění povinnosti *aut dedere aut judicare*. Každý smluvní stát přijme nezbytná opatření pro zajištění toho, aby trestné činy spadající pod tuto Úmluvu nebyly za žádných okolností ospravedlnitelné důvody politického, filozofického, ideologického, rasového, etnického, náboženského nebo jiného podobného charakteru (čl. 6). Žádný z těchto činů nebude pro účely extradice nebo vzájemné právní pomoci považován za finanční trestný čin (čl. 13) nebo za politický trestný čin (čl. 14).

Na druhé straně čl. 15 stanoví výjimku z povinnosti extradice nebo vzájemné právní pomoci, jestliže má dožádaný stát podstatné důvody, aby se domníval, že žádost byla podána za účelem stíhání nebo potrestání nějaké osoby kvůli rase, náboženství, národnosti, etnickému původu nebo politickým názorům této osoby. Škála závazků vyplývajících z Úmluvy se neomezuje jen na trestněprávní opatření, ale zahrnuje i preventivní opatření v boji proti přípravám na financování terorismu, zejména povinnosti finančních institucí ve vztahu k identifikaci zákazníků a oznamování neobvyklých transakcí (čl. 18).

Kromě toho každý smluvní stát přijme v souladu se svými vnitrostátními právními principy vhodná opatření pro identifikaci, odhalování a zmrazení nebo zabavení jakýchkoliv finančních prostředků, použitých nebo vyčleněných za účelem spáchání výše uvedených trestných činů, a rovněž tak výnosů pocházejících z takových činů, jakož i pro jejich konfiskaci (čl. 8).¹⁸

¹⁸ Šturma, P., Nováková, J., Bílková, V. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. C. H. Beck, 2003, s. 15-27.

ZÁVĚR

Po zpětném pohledu na danou problematiku docházím k závěru, že současný terorismus je velmi nebezpečný fenomén, který se bohužel neustále vyvíjí a představuje velice závažnou bezpečnostní hrozbu globálního charakteru.

Po četných teroristických útocích vyvstává otázka, zda je vůbec možné chránit se proti útočníkům. Odpověď je v tomto případě jednoznačná: naprosto spolehlivá ochrana proti terorismu neexistuje.

Je jisté, že terorismus jako mezinárodní jev vyžaduje globální protiopatření, širokou spolupráci států a shodu v tom, které organizace jsou teroristické (protože v některých státech nejsou organizace jako například Hamas nebo Hizballáh považovány za teroristické) a podle toho následně postupovat. S tím souvisí mimo jiné také likvidace a zmrazení finančních zdrojů teroristických skupin a zastavení finanční podpory.

Neméně důležité jsou mezinárodní smlouvy a dohody týkající se eliminace a potlačování teroristických činů. Tyto právní akty tvoří významný zákonný rámec v boji proti terorismu na mezinárodní úrovni, přičemž jsou postupně implementovány do právních systémů jednotlivých zemí.

Představa, že se podaří terorismus zcela vymýtit, se jeví jako velmi nepravděpodobná a nereálná. Nicméně s terorismem je nutné a možné bojovat. Na základě možných protiopatření je možné jeho projevy a ohniska potlačovat, kontrolovat a omezovat.

Uvedená nutnost však přesahuje možnosti jednotlivých složek státní moci i možnosti jednotlivých států. Právě proto z tohoto důvodu musí být boj s terorismem veden komplexně, na základě široké spolupráce. Bez splnění těchto uvedených podmínek, pak nemůže být nikdy dlouhodobě úspěšný.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BRZYBOHATÝ, M. *Současné vývojové trendy terorismu a vybrané pedagogické problémy výcviku speciálních jednotek*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. 101 s. ISBN 80-7251-073-8.
2. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus I*. Praha: POLICE HISTORY, 1999. 150 s. ISBN 80-902670-1-7.
3. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Praha: POLICE HISTORY, 1999. 201 s. ISBN 80-902670-4-1.
4. BRZYBOHATÝ, M., MIKA, O. J. *Ochrana před chemickým a biologickým terorismem*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2007. 126 s. ISBN 978-80-7251-271-3.
5. DANEŠ, L. *Bioterrorismus*. Praha: Univerzita Karlova, 2003. 99 s. ISBN 80-246-0693-3.
6. DAVID, V., MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 143 s. ISBN 80-7201-524-9.
7. DAVID, V., MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodně právní aspekty potlačování mezinárodního terorismu*. Brno: UJEP, 1983. 189 s.
8. KOLEKTIV AUTORŮ *Fakta a čísla OSN*. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2005. 297 s. ISBN 80-86348-02-4.
9. KOLEKTIV AUTORŮ *Organizace spojených národů*. Brno: UJEP, 1981. 142 s.
10. KOLEKTIV AUTORŮ *Terorismus a my. Základy sebeobrany*. Praha: Computer Press, 2001. 216 s. ISBN 80-7226-584-9.
11. KOVÁŘ, M. *Terorismus III*. Praha: POLICE HISTORY, 2007. 254 s. ISBN 978-80-86477-00-8.
12. LUKÁŠEK, L., *Fenomén mezinárodního terorismu ve světle současného mezinárodního práva*. Plzeň: ZČU, 1999. 162 s. ISBN 80-7082-571-5.
13. MIKA, O. J. *Současný terorismus*. Praha: Existencialia a TRITON, 2003. 98 s. ISBN 80-7254-409-8.
14. ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha: C. H. Beck, 2003. 378 s. ISBN 80-7179-305-1.
15. PECKA, E. *Základy sociologie*. České Budějovice: VŠERS, 2005. 108 s. ISBN 80-86708-07-1.

ABSTRAKT

KINDLOVÁ, M. *OSN a její role v boji proti terorismu : bakalářská práce.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 59 s. Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Klíčová slova: boj proti terorismu, Organizace spojených národů, terorismus, úmluva.

Práce pojednává o problematice současného terorismu, který představuje jednu z nejzávažnějších bezpečnostních hrozeb globálního charakteru. Pozornost je věnována hlavně pojmovému vymezení terorismu, historickému vývoji, charakteristickým prvkům současného terorismu a v neposlední řadě také aktuálním vývojovým trendům tohoto fenoménu. Dále je zde přiblíženo úsilí Organizace spojených národů, která se bojem proti terorismu dlouhodobě a aktivně zabývá. Tato významná nadnárodní organizace vlastní řadu mezinárodních smluv a dohod týkajících se eliminace a potlačování teroristických činů, které tvoří významný zákonný rámec v boji proti terorismu na mezinárodní úrovni a jejichž obsah je zde podrobněji rozebrán.

ABSTRACT

KINDLOVÁ, M. *The United Nations and its role in the fight against terrorism : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 59 p. Supervisor: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Key words: Counterterrorism, The United Nations, Terrorism, Convention.

This work deals with contemporary terrorism which is one of the greatest global security threats. The focus is on the definition of terrorism, historical process, characteristics of contemporary terrorism and contemporary development of this phenomenon. Furthermore, the United Nations long-term and active effort in the fight against terrorism is shown. This eminent multinational organization keeps international contracts and conventions on elimination and repression of the terrorist acts. These contracts which are an important legal frame in the international fight against terrorism are analyzed in detail in this work.